

ALS DE LIEFDE NIET MEER MAG STROMEN

*De moeder als relationele hulpbron, nadat haar minderjarige dochter
is blootgesteld aan seksueel misbruik door haar vader.*

Marianne Nelly Paula A'Campo
November 2023

Master Contextuele Benadering

Docent: A.P. Simons

Cohort: 21-23

Student Nummer: 210138

SUMMARY

This research aims to contribute insights into how the mother can be a relational resource for her underage daughter after the daughter has been exposed to sexual abuse by the father. The research was conducted by interviewing ten highly specialized Dutch family therapists and one contextual therapist. The transcripts of the interviews were analyzed using thematic analysis (TA). Three key findings emerged regarding how a mother can be a relational resource for her daughter. Firstly, a mother can be a relational resource by believing the daughter's story, taking responsibility in her role as a parent, providing care, and acknowledging the daughter's loyalty to the father. Secondly, the fact that the mother must choose between the father and the daughter at the time of disclosure can lead to damage of trust. To rebuild trust in the relationship between the mother and daughter, it is crucial that the mother acknowledges her entitlements and obligations towards the daughter. Thirdly, it is essential for treatment that therapists use evidence-based methods to regulate the emotions of both the mother and the daughter, as unregulated emotions can hinder dialogue. Rebuilding trust between the mother and the daughter, so that the mother can be a relational resource, is a complex process requiring treatment from a triadic perspective.

Keywords: sexual abuse, father-daughter, mother, loyalty, relational resource

SAMENVATTING

Dit onderzoek heeft tot doel inzicht te geven in hoe de moeder een relationele hulpbron kan zijn voor haar minderjarige dochter, nadat de dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader. Er is getracht deze vraag te beantwoorden door tien CLAS-behandelaren en een contextueel expert te interviewen. De elf transcripties voorkomend uit de interviews zijn geanalyseerd met behulp van thematische analyse (TA). Er zijn drie belangrijke bevindingen naar voren gekomen over hoe een moeder een relationele hulpbron kan zijn voor haar dochter. Ten eerste kan een moeder als relationele hulpbron ontsloten worden door het verhaal van de dochter te geloven, verantwoordelijkheid op te nemen in haar rol als ouder, zorg te bieden en de loyaliteit van dochter naar vader te erkennen. Ten tweede kan het feit dat de moeder op het moment van onthulling moet kiezen tussen vader en dochter leiden tot beschadigingen van het vertrouwen. Om enig herstel van vertrouwen te bewerkstelligen is het van belang dat de moeder zich hier bewust van is en dit uitspreekt naar haar dochter. Ten derde is het van belang dat er evidence based behandelmethoden worden ingezet om de overspoelende negatieve emoties van zowel moeder als dochter te reguleren. Deze emoties kunnen namelijk de dialoog belemmeren en zo het proces van het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron stagneren. Kortom, het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron is een complex proces, waarbij vanuit triadisch perspectief behandelen noodzakelijk is.

Keywords: seksueel misbruik, vader-dochter, moeder, loyaliteit, relationele hulpbron

INHOUD

SUMMARY (max 250)	2
SAMENVATTING	3
VOORWOORD.....	6
INLEIDING	7
1. DE ONTHULLING	10
1.1 Moederlijke steun: een complex begrip	10
1.2 Reacties van moeders op de onthulling.....	11
1.3 Kwaliteit van de ouder-kind relatie.....	12
1.4 Conclusie	13
2 DE MOEDER ALS RELATIONELE HULPBRON	14
2.1 De relationele ethiek.....	14
2.2 Herstel van vertrouwen tussen moeder en dochter.....	15
2.3 Conclusie	16
3 ONDERZOEKSMETHODE.....	17
3.1 Onderzoeksopzet	17
3.2 Samenwerking lectoraat duurzame zorg	17
3.3 Literatuuronderzoek	18
3.4 Selectie en werving van respondenten	18
3.5 Ethische toetsing	19
3.6 Onderzoeksmethode en data-analyse	19
3.7 Betrouwbaarheid	20
3.8 Validiteit	21
4 RESULTATEN.....	22
4.1 Geschonden vertrouwen.....	22
4.1.1 Voor de onthulling.....	22
4.1.2 Tijdens of na de onthulling.....	22
4.1.3 Gedurende de behandeling.....	23
4.2 Onthulling.....	24
4.2.1 Emoties	24
4.3 Betrouwbaarheid van de moeder	25
4.3.1 Verhaal geloven.....	25
4.3.2 Beschikbaar voor dochter	25
4.3.3 Sensitief responsief reageren.....	26
4.4 De positie van de moeder ten opzichte van de dochter	27

4.4.1	Moeder neemt verantwoordelijkheid	27
4.4.2	Moeder neemt geen verantwoordelijkheid	27
4.4.3	Moeder moet kiezen	27
4.4.4	Moeder verdraagt onrecht.....	28
4.4.5	Loyaliteit van dochter naar vader	28
4.5	Wat gebeurt er in de behandelkamer.....	29
4.5.1	Emotieregulatie	29
4.5.2	Gezinsgeschiedenis moeder	29
4.5.3	Relationele hulpbronnen.....	30
4.5.4	Details misbruik delen	30
4.5.5	Gesprekken moeder en dochter	30
4.6	Conclusie	31
5	CONCLUSIE	32
6	DISCUSSIE	35
6.1	Beperkingen en reikwijdte van het onderzoek	35
6.2	Aanbevelingen.....	36
	LITERATUUR	37
	BIJLAGE 1.....	42
	Informatiebrief deelname aan wetenschappelijk onderzoek.....	42
	BIJLAGE 2.....	46
	Interviewvragenlijst voor CLAS-behandelaren versie 1	46
	BIJLAGE 3.....	47
	Interviewvragenlijst voor CLAS-behandelaren versie 2	47
	BIJLAGE 4.....	49
	Interviewvragenlijst voor interview gedragsdeskundige CLAS-team	49
	BIJLAGE 5.....	51
	Informed consentformulier CLAS-behandelaar.....	51
	BIJLAGE 6.....	53
	Informed consentformulier expert.....	53
	BIJLAGE 7	55
	Kernlabel schema behandelaren en expert	55

VOORWOORD

Het afgelopen jaar heeft voor mij in het teken gestaan van seksueel misbruik in de breedste zin van het woord. Ik realiseer mij dat dit niet een makkelijk onderwerp is voor zowel de mensen rondom mij als voor de samenleving in het algemeen. Door middel van deze thesis wil ik een bijdrage leveren aan de verwerking van seksueel misbruik voor gezinnen die hiermee te maken krijgen.

Deze thesis heb ik niet alleen geschreven, vele anderen hebben mij geholpen en ik wil hen graag bedanken. Ten eerste wil ik graag de respondenten bedanken. Zonder hen was dit onderzoek niet gerealiseerd. Ik ben ook Aletta Simons, mijn docent, dankbaar voor de samenwerking met haar en dat ik de kans heb gekregen om te participeren in haar onderzoek. Daarnaast wil ik Martine Savelberg en Lenka Van de Sande bedanken voor het steeds opnieuw nalezen van mijn thesis. Door jullie is dit naar een hoger niveau getild. Daarnaast ben ik ook mijn medestudenten uit de LWG-groep dankbaar voor hun luisterende oor en feedback.

Tot slot wil ik mijn familie en vrienden bedanken voor hun geduld, begrip en steun. In het bijzonder wil ik Tom Lennartz, mijn vriend, bedanken voor zijn eindeloze geduld en steun in dit proces.

INLEIDING

Wereldwijd worden jaarlijks één miljard kinderen fysiek, emotioneel en seksueel misbruikt (Ghebreyesus, 2023). Er wordt geschat dat 8% tot 31% van de meisjes en 3% tot 17% van de jongens als kind of adolescent is blootgesteld aan seksueel misbruik (Barth et al. 2013). In Nederland is 85% van de daders van seksueel misbruik een bekende van het slachtoffer (Centrum Seksueel geweld, 2023).

Seksueel misbruik is een ernstige vorm van kindermishandeling en in wezen is het een vorm van lichamelijke en emotionele mishandeling (Wolzak, 2012; Alink, 2013; Verduijn & Simons, 2017; Allen et al., 2021). Rijksoverheid (z.d.) definieert seksueel misbruik van kinderen als volgt:

Seksueel misbruik van kinderen is seksueel contact tegen de wil van het kind of als het kind dit contact niet kan weigeren. Daders zetten het kind emotioneel onder druk. Ze dwingen het kind tot seksuele handelingen of zorgen door hun overwicht dat het kind geen nee durft te zeggen tegen seksuele toenaderingen.

Aanraken van de geslachtsdelen, penetratie en of het kind betrekken bij het maken van beeldmateriaal met een seksuele inhoud behoren tot direct seksueel contact tussen de dader en het slachtoffer. Het kan ook gaan om indirect seksueel contact zoals exhibitionisme of het kind blootstellen aan pornografisch materiaal (López & Bartolomé, 2012 in Sufredini et al., 2022). In dit onderzoek ligt het accent op direct en indirect seksueel misbruik in het gezin en in het bijzonder op seksueel misbruik door een vader van zijn dochter.

Een behandelmethode die in de jeugdzorg wordt ingezet als er sprake is van seksueel misbruik binnen het gezin is CLAS. “Dit staat voor Contextuele Leergroep voor Alle betrokkenen bij Seksueel misbruik” (Baeten, et al., 2000, p. 5). Het uitgangspunt van CLAS is dat er altijd sprake is van geschonden vertrouwen tussen de gezinsleden: dit zien zij als het meest schadelijke van het seksueel misbruik (Baeten, et al., 2000). Dit uitgangspunt is gebaseerd op het gedachtengoed van Nagy. Hij stelt dat het geschonden vertrouwen schadelijker is dan de seksuele handelingen op zich (Boszormenyi – Nagy & Krasner, 1986). Alleen door te werken met de gezinsrelaties, kunnen resten van vertrouwen aangeboord worden om tot herstel te komen (Baeten, et al., 2000).

De kans om herstel van vertrouwen in gezinsrelaties te bewerkstelligen wordt door CLAS-hulpverleners gezocht in relationele hulpbronnen (Baeten et al., 2000). Een relationele hulpbron is een betrouwbare relatie waarin mensen op elkaar kunnen terugvallen. Er is in deze relatie sprake van een eerlijke balans van geven en ontvangen. Mensen hebben keuzes en mogelijkheden in zichzelf en in de relatie, waardoor ze zich kunnen ontwikkelen en zichzelf en anderen kunnen helpen (Boszormenyi – Nagy & Krasner, 1986; Van der Meiden, 2020; van Klaveren, 2022).

De familie en het gezin worden gezien als de belangrijkste bron van herkomst voor relationele hulpbronnen. Zelfs als er sprake is van onrecht, aangedaan door familieleden onderling, blijft de familie een bron van waardevolle zorg. Deze wederzijdse zorg en rechtvaardigheid is van cruciaal belang volgens de contextuele benadering en wordt ook wel gezien als de kern van de relationele ethiek (Boszormenyi – Nagy et al., 2000; Van der Meiden, 2020, Van Klaveren, 2022).

In de contextuele literatuur is echter maar zeer beperkt toegelicht hoe een moeder een relationele hulpbron kan zijn voor haar dochter na een onthulling van seksueel misbruik door de vader. Vanuit internationale literatuur komt naar voren dat het essentieel is voor de verwerking van het misbruik dat er terug kan worden gevallen op de familie en in het bijzonder op de moeder (Bick et al., 2014; Godbout et al., 2014; McCarthy et al., 2019; Rakovec-Felser & Vidovič, 2016; Sufredini et al., 2022; Zajac et al., 2015). In deze literatuur is echter geen specifieke aandacht voor de betekenis van het relationeel ethische aspect van de relatie tussen moeder en dochter en wordt er niet gesproken over het begrip relationele hulpbron.

Volgens de internationale literatuur speelt de moeder een fundamentele rol bij de onthulling van het misbruik. Er is aangetoond dat kinderen en adolescenten het misbruik kunnen verwerken als de moeder gedurende de onthulling het verhaal gelooft en vervolgens steun biedt (Alaggia, 2002; Bick et al., 2014; Elliott & Carnes, 2001; Godbout et al., 2014; McCarthy et al., 2019; Santos & Dell’Aglia, 2013; Sufredini et al., 2022; Zajac et al., 2015).

Bij seksueel misbruik binnen het gezin kan de relatie tussen moeder en kind vaak meer onder druk komen te staan (Cantón-Cortés et al. 2016; Van Mulligen, 1998). Het lijkt erop dat moeders na de onthulling onzekerheid ervaren over hun relatie met hun kind (Fuller 2016; Lovett 2004), ze kunnen beginnen te twijfelen aan hun capaciteit om steun te verlenen en een gevoel ontwikkelen dat er verborgen zaken spelen tussen hen (Van Delft et al. 2015). Daarnaast zijn moeders minder goed in staat om te communiceren over emoties met hun kind nadat het seksueel misbruik heeft plaats gevonden (Van Delft et al. 2021).

Probleemstelling

Er kan een beschadiging in de vertrouwensrelatie zijn opgetreden tussen de moeder en de minderjarige dochter door het seksueel misbruik dat heeft plaats gevonden tussen vader en dochter. Er is nog onvoldoende bekend hoe de moeder een relationele hulpbron kan zijn voor haar dochter, zodat het mogelijk beschadigde vertrouwen hersteld kan worden.

Vraagstelling

Hoe kan de moeder een relationele hulpbron zijn voor haar minderjarige dochter, nadat de dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader?

Deelvragen

1. Wat is er uit eerder wetenschappelijk onderzoek bekend over de moeder-dochter relatie, nadat er onthuld is dat de minderjarige dochter seksueel misbruikt is door de vader?
2. Hoe wordt er vanuit de contextuele benadering gekeken naar relationele hulpbronnen en op welke wijze kan men deze ontsluiten als het gaat over minderjarige dochters die blootgesteld zijn aan seksueel misbruik door de vader?
3. Welke ervaringen hebben CLAS-behandelaren opgedaan bij het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron nadat de minderjarige dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader?

Doelstelling

Dit onderzoek beoogt inzicht te geven op welke wijze de moeder een relationele hulpbron kan zijn voor haar minderjarige dochter, nadat de dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader.

1. DE ONTHULLING

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van wetenschappelijke literatuur beargumenteerd welke gevolgen de onthulling van het seksueel misbruik teweeg kunnen brengen in de relatie tussen de moeder en de dochter en of een moeder in staat is steun te bieden aan de dochter.

1.1 Moederlijke steun: een complex begrip

Hoe de moeder reageert op de onthulling van het misbruik is afhankelijk van verschillende variabelen. Allereerst speelt de mate waarin een moeder op de hoogte is van de definitie van seksueel misbruik een rol bij het geloven van de onthulling (Sufredini et al., 2022). Meerdere studies leveren hiervoor bewijs (DeAntoni et al., 2011; Sufredini et al., 2022). De auteurs stellen dat, indien een moeder de definitie van seksueel misbruik enkel interpreteert als penetratie, de onthulling van het kind door de moeder gebagatelliseerd kan worden. De kans dat een moeder het kind niet gelooft, is dan een stuk groter. Wanneer de moeder echter bekend is met de bredere definitie van seksueel misbruik, is er meer begrip voor het kind en wordt de onthulling sneller geloofd.

Verskillende onderzoekers hebben daarnaast aangetoond dat meerdere factoren een positieve invloed kunnen hebben op de mate waarin een moeder haar kind gelooft en steun biedt. (Bolen & Lamb, 2002; Cyr et al., 2002; Cyr et al. 2013., Everson et al., 1989; Faller, 1988; Heriot, 1996; Pintello & Zuravin, 2001; Rakovec-Felser & Vidovič, 2016; Sufrendini et al., 2022). De volgende factoren worden benoemd: de moeder heeft geen relatie meer met de dader en er is geen sprake meer van afhankelijkheid of intimiteit. Er is geen sprake van een verslavingsverleden bij moeder. Verder speelt het krijgen van het kind op een volwassen leeftijd een positieve rol. Ook kind factoren kunnen een positieve invloed hebben: het kind is niet eerder blootgesteld aan fysieke mishandeling of verwaarlozing, er is geen geseksualiseerd gedrag waargenomen door de moeder, of er is geen sprake van penetratie geweest tijdens het misbruik. De periode waarin het misbruik heeft plaatsgevonden is eveneens van invloed: hoe korter hoe beter. Als laatste wordt genoemd dat het helpt wanneer de dochter aan haar moeder als eerste onthult dat ze misbruikt is.

Ook speelt de relatie tussen de moeder en het kind een belangrijke rol bij het bieden van steun. Daarbij is de gehechtheidsrelatie tussen moeder en kind voor en na de onthulling een belangrijke voorspeller voor ouderlijke steun. Hierbij zijn de vaardigheden van de moeder om te reageren op de stressreacties van het kind een bepalende factor (Zajac et al., 2015).

Moederlijke steun is een complex fenomeen en er bestaat in de literatuur geen eenduidige definitie (Bolen en Gregely, 2015; Sufredini et al., 2022; Zajec et al., 2015). De reactie van de moeder op de onthulling en de mate waarin een moeder vervolgens steun kan bieden, lijken wel met elkaar samen te hangen (Chiaramello et al., 2018; Cyr et al., 2013; Santos & Dell’Aglia, 2009; Sufredini et al. 2022).

1.2 Reacties van moeders op de onthulling

Aan de hand van het onderzoek van Cyr et al. (2013) wordt hieronder beargumenteerd dat er verschillende typen moeders zijn, met elk een bepaalde reactie tijdens of na de onthulling van seksueel misbruik. In dit onderzoek is aan de hand van verschillende vragenlijsten de gedragingen en de psychische gesteldheid van moeders geanalyseerd.

In het onderzoek van Cyr et al. (2013) is aan de hand van verschillende vragenlijsten de gedragingen en de psychische gesteldheid van moeders geanalyseerd. Aan de hand van dit onderzoek wordt hieronder beargumenteerd dat er verschillende typen moeders zijn, met elk een bepaalde reactie tijdens of na de onthulling van seksueel misbruik.

De eerst mogelijke reactie is gedefinieerd als veerkrachtig. Deze moeders hebben de relatie met de dader verbroken of zorgen dat er toezicht wordt gehouden tijdens de omgang van de dader en het kind. Ze nemen hiermee veiligheidsmaatregelen en zorgen ervoor dat het kind hulp krijgt (Cyr et al., 2013; Sufrendini et al., 2022.)

Vermijdende coping als reactie op de onthulling is een tweede mogelijkheid (Cyr et al., 2013). Deze strategie zou moeders belemmeren om de behoeften van hun kinderen en waarschijnlijk die van henzelf adequaat te beoordelen. Mogelijk hangt het vermijdende gedrag van moeders samen met een verhoogd risico voor hun kinderen op andere vormen van mishandeling. De emotionele steun van moeders voor de dochter bleek zwak of afwezig in zowel de opvoeding als in de gezinsdynamiek.

Een derde mogelijkheid is een getraumatiseerde reactie op de onthulling (Cyr et al., 2013). Dit zijn moeders met traumatische ervaringen in hun eigen verleden danwel breuken in de relaties met familieleden en mensen in het algemeen. Deze traumatische ervaringen die in verband worden gebracht met intergenerationele overdacht van kindermishandeling, worden niet waargenomen in de ouder-kind relatie. De reactie van deze moeders op de onthulling van hun kind leek evenwel voldoende gepast aangezien de breuken in andere relaties niet tot uiting kwamen in relatie tot hun kind. Dit wordt ondersteund door Van Delft et al. (2021), die aantonen dat psychopathologie van de moeder of eigen ervaringen met geweld geen verband hebben met de mate waarin een moeder sensitief responsief kan reageren op de dochter. Deze bevindingen zijn tegen de verwachting in, aangezien uit eerder onderzoek naar voren kwam dat moeders die traumatische ervaringen hebben opgedaan in hun jeugd, zoals kindermishandeling en seksueel misbruik, negatief opvoedgedrag lieten zien richting hun kind (Bailey et al. 2012).

Moeders die hun kinderen niet steunen, worden door Cyr et al. (2013) in verband gebracht met een vierde mogelijke reactie bij moeders, namelijk woede gericht op het kind. Ze geloofden hun kind wel na de onthulling en ondernamen acties tegen de dader, maar waren tegelijkertijd boos op hun kind en beschreven een moeilijke relatie. Deze moeders bleken meer opvoedingsproblemen te ervaren en hielden minder toezicht dan andere moeders. Ondanks dat zij hun kind geloofden en beschermden, konden de emotionele reacties op het

kind vijandig zijn. De emotionele steun was zwak of afwezig bij deze moeders. Sufredini et al. (2022) vullen aan dat de negatieve reacties van moeders op de onthulling gepaard gaan met het minimaliseren van de impact van het seksueel misbruik. Deze moeders geven het slachtoffer de schuld van de situatie en ze kunnen tegenstrijdig zijn in hun uitspraken.

Sufredini et al. (2022) voegen nog een vijfde mogelijke reactie op de onthulling toe, namelijk moeders die ambivalent reageren. Deze moeders geloven in eerste instantie het verhaal van hun kind niet, wat mogelijk samenhangt met de overtuiging dat het seksueel misbruik een vorm van genegenheid was. Een andere verklaring kan zijn dat deze moeders onvoldoende kennis hebben over de definitie van seksueel misbruik. Als er nog sprake is van een relatie met de dader kan deze onder druk komen te staan: de moeder kan de relatie verbreken en op een later moment toch weer een relatie aangaan met de dader. Ondanks bovenstaande ambivalentie in hun reacties zoeken deze moeders wel hulp voor hun kind.

1.3 Kwaliteit van de ouder-kind relatie

Zoals eerder aangegeven is de mate waarin een moeder steun kan bieden afhankelijk van haar reactie gedurende de onthulling (Chiaramello et al., 2018; Cyr et al., 2013; Santos & Dell’Aglio, 2009; Sufredini et al. 2022). In bovenstaande paragraaf zijn verschillende reacties toegelicht, waaruit blijkt dat een moeder niet altijd steunend reageert. Er wordt door meerdere onderzoekers verondersteld dat wanneer een moeder te kort schiet in het bieden van steun, dit voor het kind indirect bevestigt dat de moeder niet beschikbaar voor haar is (Cohen & Mannarino 2000; Corcoran 2004; Parent-Boursier & Hébert 2010). Dit kan invloed hebben op de kwaliteit van de ouder-kind relatie.

Een eerste verklaring voor een verminderde ouder-kind relatie is dat kinderen die seksueel misbruik hebben meegemaakt verwarrende emoties kunnen ervaren richting hun moeder. Ze voelen zich enerzijds schuldig over de stress die ze teweeg hebben gebracht door de onthulling van het misbruik en anderzijds ervaren ze woede over het gegeven dat hun moeder hen niet heeft kunnen beschermen (Fuller 2016; Lovett 2004, Milius et al., 2020).

Lovett (2004) en Milius et al. (2020) benoemen een tweede verklaring. Ze merken op dat de mate waarin de dader het kind gemanipuleerd heeft een rol kan spelen in een verminderde kwaliteit van de moeder-kind relatie. De dader kan het kind wijsmaken dat de moeder haar niet zal beschermen, waardoor de moeder-kind relatie verzwakt.

Een derde verklaring wordt beargumenteerd door Jobe-Shields et al. (2016): de moeder wordt overmand door negatieve emoties na de onthulling wat soms kan leiden tot isolement en overbezorgdheid. Deze overbezorgdheid tast het vertrouwen van de moeder in haarzelf aan. Ze heeft het idee dat ze het kind minder goed praktisch en emotioneel kan ondersteunen. Als gevolg van deze overbezorgdheid kan de moeder-kind relatie onder druk komen te staan (Millius et al., 2020).

De eigen geschiedenis van seksueel misbruik bij moeders is volgens Millius et al. (2020) een vierde verklaring. Ze kunnen getriggerd worden door de onthulling van hun kind. Hierdoor kunnen opvoedvaardigheden afnemen zoals consequent en positief reageren op het kind.

Zajac et al. (2015) geeft nog een vijfde verklaring, namelijk dat kinderen met een verhoogde score op symptomen van een posttraumatische stressstoornis (PTSS) hun moeder als wraakzuchtig kunnen beleven. Deze moeders laten zelf ernstige trauma gerelateerde symptomen zien. Ze suggereren dat het onaangepaste gedrag van het kind de wraakgevoelens van de moeder aanwakkert en vice versa, waarbij men denkt dat er sprake is van tweerichtingsverkeer. De mate waarin de moeder als steunend beleefd wordt en zij haar woede uit naar de dader, lijken dus een wisselwerking te zijn tussen moeder en kind.

Hierboven zijn vijf verklaringen geven waaruit blijkt dat de moeder-kind relatie kan veranderen na de onthulling. Als gevolg hiervan kunnen eveneens verstoringen ontstaan in de emotionele dialogen tussen moeder en dochter (Van Delft et al., 2021). Deze emotionele dialogen zijn door Van Delft et al. (2021) bestudeerd aan de hand van een kwantitatief onderzoek. Ze hebben de dialogen tussen moeder en dochter waarbij sprake was van seksueel misbruik, vergeleken met moeder-dochter dialogen waarbij geen sprake was van seksueel misbruik. De dialogen waarbij sprake was van seksueel misbruik, zouden ofwel overweldigend en buitensporig zijn ofwel werden er alleen oppervlakkige onderwerpen besproken. De betreffende moeders beschikken over minder vaardigheden om met hun dochters te praten over emotionele onderwerpen en zouden minder sensitief reageren.

1.4 Conclusie

De manier waarop een moeder beschikbaar is voor haar dochter na de onthulling is veelvuldig onderzocht. Hierbij wordt het geloven van de onthulling, het zoeken van hulp, maatregelen nemen om de veiligheid te waarborgen en de mate waarin een moeder sensitief en responsief kan reageren op de onthulling van de dochter gezien als steunend. Bedreigingen voor de dialoog tussen moeder en dochter na de onthulling zijn afhankelijk van de mate waarin er sprake is van PTSS bij zowel moeder als dochter, het ontbreken van vaardigheden bij de moeder om emoties te reguleren en de mate waarin de dader de dochter gemanipuleerd heeft.

2 DE MOEDER ALS RELATIONELE HULPBRON

In het vorige hoofdstuk is besproken op welke wijze een moeder beschikbaar kan zijn voor haar dochter na de onthulling. In het huidige hoofdstuk wordt er vanuit de relationele ethiek beschreven op welke wijze de moeder als relationele hulpbron ontsloten kan worden in de therapie.

2.1 De relationele ethiek

Het overkoepelende gedachtengoed in de contextuele theorie is de relationele ethiek (Boszormenyi- Nagy 1987; Van der Meiden, 2020). Dit gedachte goed belicht de ethische verbondenheid tussen mensen, waarbij ervan uitgegaan wordt dat mensen afhankelijk zijn van elkaar en elkaar nodig hebben om te kunnen bestaan (Van der Meiden, 2020). “Ik kan niet zonder de ander bestaan, en de ander kan ook niet zonder mij bestaan” (Van der Meiden, 2020, p. 40).

Omdat mensen afhankelijk zijn van elkaar, hebben ze een ethisch recht om zorg te ontvangen en andersom een ethische plicht om zorg te dragen voor de ander naar de aard van de relatie (Boszormenyi – Nagy & Krasner, 1987; Van der Meiden, 2020). Deze rechten en plichten tussen mensen noemt Nagy (1986) de balans van geven en ontvangen. Deze balans is altijd in beweging, over de generaties heen (Boszormenyi-Nagy & Krasner, 1986; van der Meiden, 2020). Doordat gezinsleden onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn is een rechtvaardige balans tussen geven en ontvangen cruciaal (Van der Meiden, 2020).

De belangrijkste diepere structuur van deze ethische verbondenheid tussen een ouder en een kind is existentiële loyaliteit (Boszormenyi – Nagy & Spark 1984; Van der Meiden, 2020). Dit concept is gebaseerd op ‘verdienste’ en ‘verschuldigd’ zijn. “De contextuele theorie spreekt van verdienste als iemand veel voor een ander heeft gedaan, waarbij de ander dus veel heeft ontvangen en waardoor hij, in contextuele termen, een zeker schuld heeft ten opzichte van de gever” (Van der Meiden, 2020, p.42). Existentiële loyaliteit ontstaat niet op basis van verdienste, maar op basis van het verkrijgen van het leven en is daardoor onverbrekkelijk (Van der Meiden, 2020). Deze vorm van loyaliteit bestaat alleen tussen de ouder en het kind in een asymmetrische relatie en wordt een verticale relatie genoemd.

In verticale intergenerationele relaties (de relaties tussen grootouders, ouders en kinderen) maken vertrouwen en betrouwbaarheid deel uit van het meest wezenlijke in de relatie (Boszormenyi-Nagy & Sparks, 1984). Vertrouwen en betrouwbaarheid in de ouder kind relatie wordt geboden door evenwicht in de balans van geven en ontvangen over de generaties heen. Als er een evenwicht is, kunnen er duurzame relaties ontstaan. De balans van geven en ontvangen bepaalt de kwaliteit van relaties tussen familieleden en is gebaseerd op rechtvaardigheid (Van der Meiden, 2020).

In een verticale relatie hebben ouders de verantwoordelijkheid om goede zorg te bieden voor hun kinderen en zijn ze aansprakelijk voor de consequenties van hun handelen ten aanzien van hun kind (Van der Meiden, 2020). Grenzen in een ouder-kind relatie worden vanuit de relationele ethiek gezien, gevormd door rechtvaardigheid (Van der Meiden, 2020). Wanneer men als ouder buiten de grenzen van rechtvaardigheid treedt, ontstaat er onrecht. Symptomen van onrecht ontstaan wanneer de balansen van geven en ontvangen verstoord raken en betrouwbaarheid geschonden wordt (Boszormenyi-Nagy, et al. 1991).

Grootaers (2013) is van mening dat seksueel misbruik binnen het gezin een ernstige beschadiging van de betrouwbaarheid is in gezinsrelaties. Misbruik maakt volgens haar onvermijdelijk onderdeel uit van de langdurige dynamiek tussen generaties. Vaak kunnen interactiepatronen en kenmerken van het familiesysteem door de generaties heen een basis vormen voor seksueel misbruik. De vertrouwensrelatie tussen de volwassenen en het kind raakt als eerste beschadigd als er sprake is van seksueel misbruik en het kind verliest zijn vertrouwen in de medemens (Boszormenyi – Nagy & Krasner, 1986). De contextuele theorie kijkt dus eerder vanuit een relationeel, dan een individueel standpunt naar seksueel misbruik van kinderen.

2.2 Herstel van vertrouwen tussen moeder en dochter

In de contextuele therapie is het van belang dat resten van vertrouwen en betrouwbaarheid in de moeder-kind relatie worden opgespoord (Boszormenyi-Nagy, 1987). Door in een therapeutisch proces op zoek te gaan naar de resten van vertrouwen in de relatie tussen de moeder en de dochter, wordt het herstel van de balans van geven en ontvangen op gang gebracht (Van Klaveren, 2014). Vanuit de relationele werkelijkheid van de moeder en de dochter, wordt er gezocht naar manieren waarop het zorg dragen voor elkaar zichtbaar wordt (Van Klaveren, 2022a). Als de moeder weer in staat wordt gesteld om steun te bieden aan haar dochter en haar dochter op haar beurt in staat is deze steun te ontvangen, werkt dit validerend voor zowel de moeder als de dochter. Een actie van de moeder kan dus aanzetten tot een actie van de dochter en dit kan leiden tot een dialogische ontmoeting (Van Klaveren, 2014). In deze dialoog komen zowel de belangen van de moeder en de dochter als individu als de relatie tussen hen samen (Van Klaveren, 2022b). Wanneer moeder en dochter in de dialoog rekening houden met hun eigen belangen maar ook kunnen horen wat de belangen van de ander zijn en wanneer zij rekening proberen te houden met wat de ander investeert en wat het de ander kost, ontstaat er een betrouwbare ontmoeting. Door deze dialogische ontmoeting wordt de moeder als relationele hulpbron ontsloten.

Het is van belang dat de moeder haar aandeel erkent in het ontstaan en het wellicht onbewust in stand houden van het misbruik om als relationele hulpbron ontsloten te kunnen worden (Grootaers, 2013, Van Mulligen, 1998). De moeder zal onder ogen moeten kunnen zien dat de dochter zich ten tijde van het misbruik wellicht niet gezien en gehoord heeft gevoeld. Dit gemis en de eenzaamheid die de dochter heeft ervaren tijdens het misbruik zijn onderdeel van de pijn en de woede die zij ervaart.

Van Mulligen (1998) beschrijft dat moeders echter de neiging kunnen hebben het misbruik te bagatelliseren vanuit destructieve parentificatie opgedaan in hun eigen jeugd. Door steeds maar te zorgen voor de ander, uiten ze weinig emoties en behoeften. Ze hebben het ontvangen verleerd omdat dit ontvangen onbetrouwbaar is gebleken in hun eigen geschiedenis. Als een moeder erkent dat zij deze pijn en het gemis bij haar dochter teweeg heeft gebracht, omdat ze loyaal was vanuit destructieve parentificatie naar haar ouders, kan dit een hefboom zijn naar renderend vertrouwen. Wanneer een moeder weer kan gaan handelen vanuit verantwoordelijkheid en rechtvaardigheid naar haar dochter toe, functioneert dit handelen van moeder als relationele hulpbron (Van Herck, 2022). Door deze actie van moeder kan er een begin gemaakt worden met een oprechte dialoog tussen moeder en dochter.

2.3 Conclusie

In de moeder-kind relatie is het van belang dat er rekening wordt gehouden met de asymmetrische aard van de relatie, waarbij de moeder in dit geval de verantwoordelijkheid draagt om vanuit zorg en rechtvaardigheid te handelen in het belang van de dochter. Vanuit deze positie kan ze haar verantwoordelijkheid weer opnemen en gaan (h)erkennen dat haar dochter zich wellicht niet gezien en gehoord heeft gevoeld ten tijde van het misbruik.

In een oprechte dialoog tussen moeder en dochter, kan een moeder haar dochter uitnodigen te spreken over haar gevoelens en gedachtes ten opzichte van haar. Door als moeder oprecht te luisteren, voelt de dochter zich erkend en gezien en kan ze ook naar de gedachtes en gevoelens van haar moeder gaan luisteren. De moeder wordt dan als relationele hulpbron ontsloten.

3 ONDERZOEKSMETHODE

In voorgaande hoofdstukken is de literatuurstudie weergegeven. Hier wordt de onderzoeksmethode, de werving van respondenten, de ethische toetsing, de validiteit en de betrouwbaarheid van dit onderzoek besproken.

3.1 Onderzoeksoptzet

Om de hoofdvraag van dit onderzoek te beantwoorden, werd er een kwalitatief beschrijvend onderzoek gedaan (Baarda et al., 2018; Tijmstra & Boeije, 2011), wat valt onder de interpretatieve benadering (Boeije & Bleijenbergh, 2019). Hier werd voor geopteerd, aangezien het vooropgestelde doel van het onderzoek was om de overwegingen, ervaringen en motieven van CLAS-behandelaren en experts op het gebied van CLAS-behandeling te begrijpen.

In onderstaande tabel wordt de data-verzameling en data-analysemethode weergegeven per onderzoeksvraag.

Deelvraag	Respondenten	Data-verzameling	Data-analyse
Deelvraag één en twee		Literatuuronderzoek	Literatuurstudie
Deelvraag drie	Tien CLAS-behandelaren uit twee verschillende organisaties	Semigestructureerde interviews met topiclijst	Open en axiale codering
Deelvraag drie	Expert Orthopedagoge en Contextueel therapeut	Semigestructureerd interview	Open en axiale codering

Tabel 1: overzicht data-verzameling en analyse deelvragen

3.2 Samenwerking lectoraat duurzame zorg

Dit masteronderzoek vond plaats onder supervisie van Aletta Simons én als deelstudie van een groter onderzoek dat gestart is eind 2018. In dit onderzoek wil Aletta Simons meer inzicht krijgen in de gezinsbehandeling aan gezinnen waarin broer-zus misbruik of seksuele grensoverschrijding heeft plaatsgevonden. De overkoepelende onderzoeksvraag daarbij is: “Hoe kan relationeel gezinstrauma na seksueel siblingmisbruik gezinsgericht behandeld worden?”. Concreet betekent dit dat in het kader van de samenwerking er bij deelvraag 3 ook data verzameld werden ten behoeve van het onderzoek over siblingmisbruik.

3.3 Literatuuronderzoek

Om deelvragen één en twee te beantwoorden werd er een literatuuronderzoek uitgevoerd. Volgens Baarda et al. (2018) wordt op deze wijze inzicht verschaft in de laatste kennisontwikkelingen en theorieën over het onderwerp. Saturatie in het literatuuronderzoek werd bereikt toen er geen nieuwe artikelen meer gevonden werden die nieuwe informatie gaven over het onderwerp (Baarda et al., 2018). Verder werd het literatuuronderzoek gebruikt als theoretisch kader voor de operationalisering van de interviews (Boeije & Bijleveld, 2019). Hierbij werden de volgende kernbegrippen gebruikt: ontsluiten relationele hulpbron, dialoog, seksueel misbruik tussen vader en dochter.

Voor het beantwoorden van de eerste deelvraag is gebruik gemaakt van de volgende databanken: Google Scholar, Wiley Online Library, Science Direct, Pub Med, Narcis, SpringerLink. Er is in deze databanken gezocht met de volgende zoektermen: Seksueel misbruik dochter door vader, Child Sexual Abuse (CSA), family therapy, mother daughter dialog, moeder dochter dialoog, mother daughter support, moeder dochter ondersteuning, family therapy, child sexual abuse hindering and promoting factors, seksueel misbruik bevorderende en belemmerende factoren voor behandeling.

De tweede deelvraag is beantwoord door gebruik te maken van oorspronkelijke bronnen van de grondlegger van het contextueel gedachtengoed Boszormenyi-Nagy (1920-2007) en co-auteurs, maar ook hedendaagse auteurs die over het contextuele gedachtengoed hebben geschreven zoals Van Klaveren (2014 en 2022), Michielsen et al. (2010) en van der Meiden (2020). Daarnaast is er gebruik gemaakt van de volgende databanken: Google Scholar, Wiley Online Library, Science Direct, Pub Med, Narcis, SpringerLink. Er is in deze databanken gezocht met de volgende zoektermen: Contextual approach, contextuele benadering, contextuele theorie, relational resources, relationele hulpbronnen, seksueel misbruik dochter door vader, child sexual abuse (CSA) daughter, family therapy CSA.

3.4 Selectie en werving van respondenten

De onderzoekspopulatie is zeer klein, gezien er ten tijde van het onderzoek drie CLAS-teams actief waren in Nederland en alleen bij het CLAS-team van de Rading Jeugd- en opvoedhulp iedereen contextueel geschoold was. Er zijn in totaal tien respondenten geselecteerd op basis van vier selectiecriteria: een opleiding gevolgd tot contextueel werker of therapeut, werkzaam als CLAS-behandelaar, minimaal 5 gezinnen behandeld waarbij er sprake was van seksueel misbruik tussen vader en dochter en/of seksuele grensoverschrijding/misbruik tussen broer en zus. Deze vier selectiecriteria zijn bepaald aan de hand van ontwikkelde kennis gedurende het onderzoek, waarbij er sprake was van theoretical sampling (Wester, 2019). Dorini Janssen, gedragswetenschapper bij de Rading Jeugd- en opvoedhulp is geïnterviewd om de validiteit van de onderzoeksdata te vergroten. Zij is als expert geselecteerd omdat ze de enige gedragswetenschapper was met een opleiding als Contextueel Therapeut en een master in Orthopedagogiek en werkzaam bij een CLAS-team.

Organisatie	Geslacht	Aantal	Leeftijd uitgedrukt in jaren
Xonar	Vrouw	2	47; 57
Xonar	Man	2	34; 56
Rading	Vrouw	4	32; 44; 54; 55
Rading	Man	2	34; 51

Tabel 2: kenmerken behandelaren

Twee contactpersonen zijn voor het eerst benaderd op een landelijk CLAS-symposium in september 2022. Hier had de onderzoeker toegang tot aangezien deze zelf CLAS-behandelaar is. Verschillende organisaties waren aanwezig op dit symposium, waarvan enkele organisaties in aanmerking kwamen voor het onderzoek. Op het moment van bevraging waren er behandelaren werkzaam die voldeden aan de voorgenoemde selectiecriteria. Dit was zo voor Xonar, een jeugdhulp organisatie in Zuid-Limburg, en voor de Rading Jeugd- en opvoedhulp, een organisatie in de regio Utrecht. Middels telefoongesprekken en mailcontact met de contactpersonen van beide organisaties is afgestemd welke respondenten benaderd konden worden om deel te nemen aan het onderzoek. Een infographic van het onderzoek is verzonden aan de contactpersonen. Daarbij is er een informatiebrief verstrekt aan alle respondenten, waarin de inhoud en het doel van het onderzoek gecommuniceerd is. Twee respondenten van Xonar twijfelden over de deelname aan het onderzoek en een respondent was langdurig ziek. Met de twee twijfelende respondenten is een MS Teams meeting georganiseerd om hun overwegingen om wel of niet deel te nemen te bespreken, aangezien er maar een zeer beperkt aantal respondenten binnen Xonar voldeden aan de criteria. Door deze meeting zijn respondenten op hun gemak gesteld en onzekerheden weggenomen (Baarda & Van der Hulst, 2017). Uiteindelijk zijn er tien respondenten zijn er geselecteerd.

3.5 Ethische toetsing

Deze deelstudie is ter toetsing voorgelegd aan de Ethical Review Board (ERB) van Tranzo, universiteit van Tilburg, waaraan de hoofdonderzoeker Aletta Simons verbonden is als science practitioner. Er zijn een aantal maatregelen genomen waarbij rekening is gehouden met de ethische onderzoeksrichtlijnen van de universiteit van Tilburg en de Christelijke Hogeschool Ede. In bijlage 1 worden de maatregelen toegelicht en in bijlage 5 en 6 zijn de informed consent formulieren terug te vinden.

3.6 Onderzoeksmethode en data-analyse

Om deelvraag drie te beantwoorden zijn er tien CLAS-behandelaren, werkzaam bij Xonar en de Rading individueel geïnterviewd. Er is voor het proefinterview (bijlage 2) gebruik gemaakt van een half gestructureerde vragenlijst met ruimte voor doorvragen (Baarda et al., 2018). Er is gekozen in de exploratiefase voor een proef interview om te zorgen dat alle onderwerpen aan bod kwamen. Het transcript van dit interview is voorgelegd aan Aletta Simons en samen is gekeken of de vragen voldoende antwoord gaven op de hoofdvraag. Uit deze eerste reflectie kwam naar voren dat de theoretische begrippen onvoldoende geoperationaliseerd waren naar concrete gespreksonderwerpen (Wester, 2019).

Er is opnieuw gekeken naar het theoretisch kader en aan de hand daarvan zijn topics geformuleerd en opgenomen in bijlage 3. Er zijn daarnaast een aantal inleidende open vragen geformuleerd om de topics te introduceren. Na het proef interview zijn er drie interviews afgenomen, waarop er opnieuw een reflectiemoment heeft plaats gevonden met Aletta Simons. Naar aanleiding hiervan zijn in de daaropvolgende vier interviews een aantal topics specifiek bevestigd. Hierop volgend is ook gereflecteerd samen met Aletta Simons en de laatste twee interviews zijn specifiek toegespitst op het vinden van uitzonderlijke of afwijkende verhalen van de behandelaren met betrekking tot een aantal topics.

De interviews met de CLAS-behandelaren zijn afgenomen in maart en april 2023, waarbij Aletta Simons is aangesloten bij drie interviews. Het expertinterview vond plaats in mei 2023. De data zijn geanalyseerd via thematische analyse (Verhoeven, 2023) in het computerprogramma Atlas ti. De data gerelateerd aan siblingmisbruik is niet geüpload in Atlas ti. Dit is gerealiseerd door alle transcripten eerst volledig door te nemen en daarna is alle niet bruikbare data voor dit onderzoek verwijderd. Zowel het volledige transcript als het bruikbare transcript is terug te vinden in het bronnenboek.

De eerste twee interviews zijn gericht open gecodeerd en hierbij is gebruik gemaakt van in vivo coderen, gericht coderen en samenvattend coderen (Baarda et al., 2018). Vervolgens is er tijdens het axiaal coderen gezocht naar een samenhang en achterliggende structuur van de codes via een boomstructuur (Baarda et al., 2018). Deze boomstructuur is gebruikt voor peer debriefing met Aletta Simons, om te toetsen of we tot dezelfde structuur kwamen. Vanaf het coderen van het vierde interview is er gebruik gemaakt van selectief coderen om de concepten met elkaar te verbinden (Baarda et al., 2018).

3.7 Betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid van het onderzoek te waarborgen is er via een herhaaldelijk proces gekeken naar de overdraagbaarheid van het onderzoek, de duurzaamheid, het multiperspectief en de saturatie van de gegevens (Verhoeven, 2023).

Gedurende het interviewen en het beschrijven van de resultaten heeft de onderzoeker regelmatig stil gestaan bij het feit dat de onderzoeker zelf ook een CLAS-behandelaar is. Dit gegeven zou de interactie met de respondenten en de interpretatie van de data op een bepaalde manier kunnen kleuren (Baarda & Van der Hulst, 2017). Mening en gevoelens van de onderzoeker zijn tussentijds gerapporteerd en bij twijfel zijn de interviews teruggeluisterd. Reflecties hierop zijn besproken met Aletta Simons. Daarnaast heeft zij steeds meegelezen in de transcripten en feedback gegeven aan de onderzoeker over de mate van betrokkenheid.

De resultaten van het onderzoek zijn logisch, traceerbaar en goed gedocumenteerd via een bronnenboek. Verder is er vanuit verschillende gezichtspunten en in verschillende contexten informatie verzameld. Bovendien is er gebruik gemaakt van thematische analyse die tot het

punt van saturatie is uitgevoerd via het computerprogramma Atlas-ti, waardoor het onderzoek navolgbaar is (Verhoeven, 2023).

Tenslotte is de kwaliteit gewaarborgd door peer support. Via zes leerwerkgroep bijeenkomsten is er aan medestudenten en de docent raad en advies gevraagd. Tussentijds is via e-mail en inhoudelijke feedback op de documenten gecommuniceerd, waarbij de nadruk lag op het gezamenlijk reflecteren op het onderzoeksproces. Een medestudent en een docent Pedagogiek hebben steeds meegelezen in het onderzoeksdocument en het voorzien van peer feedback.

3.8 Validiteit

In dit onderzoek is er sprake van datatriangulatie, omdat er data verworven is bij twee verschillende organisaties waarmee de geldigheid vergroot wordt (Verhoeven, 2023). Daarnaast kan er ook gesproken worden over methodetriangulatie, omdat er gebruik gemaakt werd van literatuuronderzoek, half gestructureerde topic interviews en een expertinterview, dit vergroot de validiteit (Baarda et al., 2018). De verschillende type data vullen elkaar aan, zijn achtereenvolgend uitgevoerd en de afzonderlijke methoden zijn met elkaar vergeleken en met elkaar in verband gebracht. Hierdoor is de validiteit en de geldigheid van het onderzoek vergroot. De data is via thematische analyse geanalyseerd, hiermee wordt de herhaalbaarheid, controleerbaarheid en duurzaamheid vergroot (Verhoeven, 2023).

4 RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten weergegeven. De paragrafen zijn opgebouwd met kernlabels (bijlage 7) die tijdens de analyse van de interviews aan de data zijn toegekend. De beschreven resultaten worden aangevuld met verwijzingen naar tekstfragmenten uit Atlas-Ti die worden weergegeven met een interviewnummer en het regelnummer van het transcript. In verband met leesbaarheid van de tekst zullen niet alle verwijzingen worden genoemd. De volledige verantwoording is terug te vinden in het kernlabelschema en het bronnenboek.

4.1 Geschonden vertrouwen

In de literatuur wordt benadrukt dat de vertrouwensrelatie tussen de gezinsleden ernstig beschadigd kan raken als gevolg van het misbruik. In de interviews is er gevraagd naar voorbeelden van dit geschonden vertrouwen tussen moeder en dochter. Alle respondenten (N=10) en de expert geven verschillende voorbeelden van geschonden vertrouwen. Uit deze voorbeelden komt naar voren dat er door de respondenten en de expert onderscheid gemaakt wordt in geschonden vertrouwen voor, tijdens en na de onthulling en gedurende de behandeling.

4.1.1 *Vóór de onthulling*

Vijf respondenten benoemen dat het vertrouwen in de moeder al beschadigd was voor de onthulling. Een eerste voorbeeld hiervan is: vader sluit een bondje met zijn dochter en maakt haar afhankelijk van hem (14:6, 17:24). Een tweede voorbeeld dat werd gegeven, is dat de dochter nabijheid kan zoeken bij vader omdat ze deze nabijheid mist bij moeder en mede hierdoor het misbruik ontstaat (15:1, 17:5).

De expert benadrukt het belang van de relatie met de moeder voor het misbruik omdat de onthulling van het seksueel misbruik altijd veranderingen in relaties met zich meebrengt (19:25). Eén respondent bevestigt deze uitspraak (12:10). Ze beschrijft dat de dochter bang kan zijn dat moeder de relatie met vader verbreekt na onthulling en dit houdt haar tegen om erover te spreken met moeder (12:13).

4.1.2 *Tijdens of na de onthulling*

Alle respondenten (N=10) en de expert beschrijven voorbeelden waaruit blijkt dat er beschadigingen in de vertrouwensrelaties kunnen ontstaan gedurende de onthulling.

De keuze die moeder maakt gedurende de onthulling is een heel belangrijke factor in relatie tot betrouwbaarheid volgens de expert (19:16). Het gaat volgens haar over loyaliteit van moeder naar dochter of van moeder naar partner: wie kies je? Ze benadrukt dat de dochter haar vader verliest op het moment van onthulling en niet ook nog haar moeder wil verliezen

(19:6). Tussen de gezinsleden kan het vertrouwen beschadigd raken op verschillende manieren gedurende de onthulling. Ten eerste kan volgens zeven respondenten het vertrouwen van de dochter in de moeder beschadigd raken. De volgende voorbeelden worden hierover gegeven: wanneer de dochter het gevoel heeft dat haar moeder moet kiezen tussen haar en haar vader (11:34, 12:1, 13:89, 15:2). Moeder kiest volgens de dochter partij omdat vader in het gezin blijft of wanneer een moeder niet kan kiezen tussen dochter en vader (11:34, 12:1, 13:89, 15:2). Als een dochter niet kan geloven dat haar moeder het echt niet geweten heeft (11:1, 14:8, 15:2). Wanneer moeder onverschillig reageert op de onthulling (17:18), of het verhaal niet direct geloofd wordt door de moeder (11:3, 12:21, 13:39). Er ontstaat hierdoor een ingewikkelde dynamiek tussen moeder en dochter, die als volgt omschreven wordt door een respondent:

“Moeder geeft aan: Nou, wat ingewikkeld. Wie kan ik geloven? En dat het meisje bijna denkt, Ja, kies je nou voor vader of kies je voor mij? Dat dat altijd in het begin aan de orde is”. (12:14, 60, 9 jaar werkervaring, 4 gezinnen behandeld in afgelopen 2 jaar).

Ten tweede kan het vertrouwen van een moeder in haar dochter beschadigd raken, aldus één respondent. Het volgende voorbeeld wordt hierbij gegeven: moeder dacht dat haar dochter haar alles zou vertellen en dit heeft ze niet gedaan (11:32).

Ten derde kan de interactie tussen moeder en dochter eveneens gevolgen hebben voor de betrouwbaarheid volgens vier respondenten. Een moeder kan zich gaan afvragen of ze geen signalen gemist heeft van haar dochter ten tijde van het misbruik (9:3, 12:10, 14:5). Deze gedachte zou kunnen leiden tot scheve verhoudingen tussen moeder en dochter. (9:28, 11:15).

Ten vierde kan de partnerrelatie onder druk komen te staan en raakt het vertrouwen dat moeder in haar partner had, beschadigd (9:2, 14:9, 16:17). Als voorbeeld wordt door twee respondenten genoemd dat een vader seksualiteit met zijn dochter boven moeder verkiest (9:2, 16:17).

Niet alleen de gezinsrelaties staan onder druk volgens twee respondenten. Het vertrouwen dat een moeder in haar omgeving heeft kan ook beschadigd raken, omdat ze veroordeeld wordt voor de keuze om bij haar partner te blijven (8:67, 16:21). Daarnaast heeft de onthulling invloed op het zelfbeeld van de moeder, doordat ze veroordeeld wordt door de omgeving, aldus één respondent. Een andere respondent voegt hieraan toe dat een moeder het zichzelf kwalijk kan nemen dat ze voor deze man gekozen heeft (10:5).

4.1.3 Gedurende de behandeling

Vanuit verschillende gezichtspunten kan het vertrouwen onder druk komen te staan volgens zes respondenten en de expert (19:16). Een eerste mogelijkheid is dat de dochter het vertrouwen in haar moeder verliest. Dit blijkt uit de volgende voorbeelden, die door vijf respondenten gegeven worden: een respondent benoemt dat de moeder de beschikbaarheid

niet kan bieden die dochter nodig heeft tijdens de traumabehandeling (11:7). Een andere respondent voegt toe dat moeder niet aan de verwachting kan voldoen die de dochter van haar heeft gedurende de behandeling (16:13). Daarnaast wordt er genoemd dat gedurende de behandeling opnieuw de vraag kan ontstaan of moeder het echt niet geweten heeft (11:4). Ook kan moeder de gedachte dat ze beschadigd is als partner niet verdragen waardoor ze niet beschikbaar is voor de dochter (9:4, 11:5). Een andere reden voor dochters om niet met moeder te spreken over het misbruik is dat de dochter geen vertrouwen heeft in wat moeder met de gedeelde informatie binnen de behandeling gaat doen (17:8). Ook wordt beschreven dat moeders kunnen gaan twijfelen of het misbruik daadwerkelijk ontstaan is op initiatief van vader, denken dat dochter het geïnitieerd heeft en jaloers zijn, met als gevolg dat dochter het vertrouwen in moeder verliest (14:9, 16:6).

Een tweede mogelijkheid is dat het vertrouwen vanuit moeder naar de dochter onder druk komt te staan, aldus twee respondenten. Als aanleiding hiervoor worden gedragingen van de dochter zoals liegen (15:2, 17:4) of stelen (17:21) genoemd.

Een derde oorzaak van een beschadiging in het onderlinge vertrouwen is volgens één respondent dat moeder en dochter hun gevoelens niet kunnen uiten gedurende het therapieproces en zich daardoor niet begrepen voelen door elkaar (14:10).

Een laatste mogelijkheid die aangegeven wordt door één respondent is dat niet alleen het vertrouwen van moeder of dochter beschadigd raakt maar ook van het gezin in zijn geheel. Zij beschrijft namelijk dat moeder de behoefte kan hebben om vader te laten inzien dat hij de oorzaak is van het beschadigd vertrouwen (17:13) en dat dit ook weer iets doet in de ouder-kind relatie.

4.2 Onthulling

Emoties en schuldgevoelens staan op de voorgrond bij de onthulling van het misbruik volgens acht respondenten. Hieronder wordt weergegeven wat de respondenten erover gezegd hebben.

4.2.1 Emoties

Door acht respondenten worden diverse emoties waargenomen bij moeders: verontwaardiging (8:75), schok (9:1, 14:9), boosheid (11:19), verdriet (11:15, 12:41), ongeloof (11:19, 14:9), twijfel (11:15), schaamte (11:9, 12:29, 15:10), onverschilligheid (17:18), angst (8:67, 11:18) en verwarring (10:9, 8:130, 14:15).

Twee respondenten noemen meerdere voorbeelden waarbij emoties de dialoog beïnvloeden. Een eerste voorbeeld is dat er verwarring ontstaat bij dochter omdat ze initiatief heeft getoond tijdens het misbruik en zich hier schuldig over voelt, met als gevolg dat moeder gaat twijfelen aan het verhaal van dochter (8:116). Verwarring kan ook ontstaan bij zowel moeder als dochter omdat dochter vader wil blijven zien (10:9, 8:130, 14:15).

Een tweede voorbeeld is dat de dochter in schok kan raken door de gevolgen van de onthulling (8:86). Een derde voorbeeld is dat moeder overstuur kan raken wanneer vader in hoger beroep gaat tegen de beschuldiging van misbruik (8:71). Een vierde voorbeeld is dat het ingewikkeld kan zijn voor een dochter als moeder uitspreekt dat ze er wil zijn voor haar dochter gedurende de onthulling. De dochter zou namelijk door deze uitspraak de angst kunnen krijgen dat vader dan vervolgens buiten het gezin wordt gezet (12:12). Daarnaast kan een moeder angst ervaren voor de mening die de buitenwereld over haar vormt (8:67, 11:18).

De emotie die het vaakst benoemd wordt door de respondenten, is schuldgevoel. Zowel moeder als dochter kunnen deze emotie ervaren. Drie respondenten geven verschillende redenen aan waarom de dochter zich zo zou kunnen voelen. Ze geeft zichzelf de schuld van het ontstaan of het voortbestaan van het misbruik (8:116, 12:22, 17:30). Ze kan het gevoel hebben dat het haar schuld is dat vader in de gevangenis zit (14:15) of ze kan zich schuldig voelen omdat door haar onthulling moeder verdrietig is (12:41).

Drie respondenten benoemen eveneens dat moeder zich schuldig kan voelen. Omdat ze zich verantwoordelijk kan voelen voor het ontstaan of bestaan van het misbruik (11:9, 12:29, 15:10) of ze kan gaan denken dat haar kind vernield is door het misbruik (11:15). Hierdoor nemen gedachtes die betrekking hebben op schuld alle ruimte in beslag van de moeder (11:15).

4.3 Betrouwbaarheid van de moeder

Er is tijdens de interviews aan de hand van een topiclijst (bijlage 3) bevraagd hoe een moeder weer betrouwbaar kan worden voor haar dochter. Het verhaal geloven, beschikbaar zijn voor de dochter en sensitief responsief reageren wordt door zes van de tien respondenten gezien als een manier om de betrouwbaarheid van moeder naar dochter te vergroten.

4.3.1 Verhaal geloven

Zes respondenten benoemen dat de moeder het verhaal van de dochter gelooft en hiermee betrouwbaar is voor de dochter (8:35, 10:1, 12:4, 14:1, 16:8, 17:1). De expert voegt hieraan toe dat zeer jonge kinderen het nodig hebben dat hun moeder hen gelooft, puur om te overleven (19:7). Vier respondenten geven aan dat deze moeders oprecht kunnen luisteren naar het verhaal van hun dochter (8:128, 12:17, 16:11, 17:32).

4.3.2 Beschikbaar voor dochter

Zeven respondenten geven verschillende elementen aan die kunnen bijdragen aan het vergroten van de beschikbaarheid van moeder voor dochter. De volgende elementen worden beschreven: De eigen behoefte van moeders om beschikbaar te zijn voor hun dochters en zorg te willen bieden, wordt door drie respondenten genoemd (12:5, 14:13, 17:37), waarbij twee beschrijven dat de dochter daadwerkelijk steun ervaart van haar moeder (12:19, 17:37). Twee respondenten benoemen dat de dochter onvoorwaardelijke liefde en bescherming ervaart van

de moeder (16:8, 17:37), waarbij één respondent als voorbeeld geeft dat dit in woorden en gebaren wordt uitgedrukt door de moeder (16:10).

Twee keer wordt benoemd dat moeder en dochter het verhaal over het misbruik samendragen (17:34, 13:20). Één respondent omschrijft dit als volgt:

‘Vooral denk ik het samendragen van het verhaal. Dus erkennen dat het is gebeurd, maar tegelijkertijd ook weten van hey maar dit is mijn verhaal, maar het verhaal dat kent mijn moeder ook. Dat verbindt’. (17:34, 379-395, 5 jaar werkervaring, 7 gezinnen behandeld).

Fysiek contact (8:128, 11:51), samen plezier beleven (13:72, 17:22) en wanneer moeder investeert in haar eigen behandeling (17:22) zien vier respondenten als bijdrage aan betrouwbaarheid. Daarnaast wordt door één respondent de trots van een moeder op het proces wat haar dochter heeft doorlopen in de traumabehandeling ook gezien als een bijdrage hieraan (14:24).

4.3.3 Sensitief responsief reageren

Er is bevraagd hoe de moeder haar betrouwbaarheid naar de dochter kan uiten. Zes respondenten benoemen hierbij dat een moeder sensitief responsief kan reageren op de gevoelens die de dochter ervaart. Één behandelaar beschrijft de wijze waarop een moeder sensitief responsief reageert als volgt:

‘Het gaat over elkaar omarmen. Dus over elkaar holding bieden als het lastig is of als het verdrietig is. He dus he het gaat over gehoord worden, maar het gaat ook over gezien worden. Het gaat over dat stuk van jezelf aankijken he, maar ook naar jezelf kijken door de ogen van de ander’. (11:51, 211-231, 3 jaar werkervaring, 9 gezinnen behandeld).

Deze respondenten geven de volgende voorbeelden van sensitief responsief reageren: ruimte creëren voor de emoties en afstemmen op de emoties van de dochter wordt vier keer genoemd (10:4, 11:39, 12:25, 13:15). Hier wordt aan toegevoegd dat deze moeders aansluiten bij het tempo van de dochter (13:13). Dochters kunnen zich ook gezien en gehoord voelen doordat ze met hun moeders kunnen spreken over hun emoties (14:22). Het verhaal serieus nemen en vragen stellen over het misbruik wordt door twee respondenten genoemd (8:32, 12:18). De moeder kan hierbij meegaan in het verhaal van haar dochter, zelfs als het verandert gedurende de tijd (8:125).

Een moeder die zich verplaatst in hoe het als vrouw is als er iemand over jouw lichamelijke grenzen gaat (12:9) of die eigen ervaringen van grensoverschrijding deelt (12:26), wordt door een respondent genoemd als uiting van een hulpbron. Een ander legt de focus op het gegeven

dat de dochter loyaal mag blijven naar haar vader (13:18), waarmee moeder de gevoelens van dochter valideert.

4.4 De positie van de moeder ten opzichte van de dochter

Een onderwerp dat aangehaald is in de interviews (bijlage 3), is hoe de moeder verantwoordelijkheid kan nemen voor haar dochter. De respondenten hebben hier voorbeelden van gegeven. Ze beschrijven eveneens dat een kant kiezen een thema is in de gezinsrelaties. Daarnaast speelt het onrecht wat de dochter is aangedaan en de loyaliteit van dochter naar vader een rol bij het opnemen van verantwoordelijkheid.

4.4.1 Moeder neemt verantwoordelijkheid

Acht respondenten beschrijven een aantal voorbeelden van hoe een moeder verantwoordelijkheid kan nemen als ouder na de onthulling van het misbruik. Een voorbeeld is contact opnemen met instanties zoals Veilig Thuis (8:57) en politie (8:57, 10:2, 14:1). De moeder draagt hiermee zorg voor veiligheidsmaatregelen (8:75, 9:19, 14:1) en stopt hiermee de omgang tussen vader en dochter (8:26, 9:15, 10:2, 11:33, 12:6). Ook het zoeken van hulp bij de verwerking wordt tweemaal gelabeld als het nemen van verantwoordelijkheid (12:15, 15:4). Één respondent geeft aan dat het juridisch aanvechten van eenhoofdig gezag door de moeder gezien wordt als het opnemen van verantwoordelijkheid (15:7). Het erkennen van moeder naar dochter toe dat ze de signalen van het misbruik in eerste instantie niet gezien heeft, wordt driemaal gelabeld als het opnemen van verantwoordelijkheid (11:11, 12:39, 14:16), evenals het geloven van het verhaal van de dochter (8:119, 12:17, 13:16).

4.4.2 Moeder neemt geen verantwoordelijkheid

Door vier respondenten worden voorbeelden gegeven waarbij de moeder geen verantwoordelijkheid neemt. Het betreft voorbeelden zoals een onverschillige houding van moeder ten opzichte van de dochter (17:7), de schuld bij de dochter leggen (17:17), het niet kunnen verbreken van de partnerrelatie vanwege afhankelijkheid (8:54, 13:40) en denken dat het misbruik een incident is (8:37).

Tweemaal wordt het vroegtijdig beëindigen van de behandeling of weigeren dat de dochter deelneemt aan de gesprekken (8:52, 10:9) gezien als het niet opnemen van verantwoordelijkheid. Één moeder heeft volgens één respondent de verwachting dat haar dochter voor haar zorg maar kan de geboden zorg vervolgens niet ontvangen (13:47).

4.4.3 Moeder moet kiezen

Achtmaal wordt benoemd dat de moeder het gevoel heeft dat ze partij moet kiezen na de onthulling van het misbruik (8:127, 10:6, 11:35, 12:14, 13:43, 14:14). Volgens de expert moet een moeder op zo'n moment kiezen tussen horizontale en verticale loyaliteit, waarbij de

expert benadrukt dat de verticale relatie nooit ophoudt (19:28). Volgens de expert kan de relatie tussen moeder en dochter een tijd verbroken zijn maar de relatie blijft bestaan terwijl de partnerrelatie meer risico loopt op een definitieve breuk (19:23).

Toch omschrijven vier respondenten situaties waarin de moeder partij kiest voor de vader (8:72, 12:1, 13:24, 16:21). In twee gevallen vanwege een afhankelijkheidsrelatie ten opzichte van vader (8:54, 13:24) en in twee andere gevallen omdat moeder onder druk wordt gezet door vader om voor hem te kiezen (8:112, 14:14).

Drie respondenten vertellen dat er moeders zijn die niet willen kiezen of twijfelen voor wie ze moeten kiezen (9:14, 13:39, 16:21). Één vertelt over een moeder die niet wist hoe ze om moest gaan met de uiteenlopende verhalen van vader en dochter (12:3).

“Ik denk ook, weet je, vergis je niet, daar waar het gaat over misbruik door de vader, kijk eens wat die moeders verliezen. Dat lijkt zo logisch, dan kies je natuurlijk voor je kind en tegen die partner, maar ja, dat is ook een heel erg groot verlies”. (19:24, 48-49, Dorini Janssen, expert - gedragswetenschapper en contextueel therapeut).

4.4.4 Moeder verdraagt onrecht

De mate waarin een moeder het onrecht dat haar dochter is aangedaan kan verdragen, wordt door acht respondenten benoemt als een belangrijk thema. Hierbij geven ze aan dat er enerzijds moeders zijn die in staat zijn het onrecht dat hun dochters is aangedaan te verdragen (12:16, 14:9, 16:11, 17:33) en anderzijds moeders die hiertoe niet in staat zijn (9:21, 11:15, 13:23, 14:20, 15:4, 16:20). Éénmaal wordt benoemd dat moeder de gevoelens van onrecht zelfs daadwerkelijk kan toelaten (12:33).

Er worden verschillende redenen genoemd waarom moeders het onrecht niet kunnen verdragen. Een moeder wil het bijvoorbeeld oplossen voor haar dochter en wordt daardoor overbeschermend (11:16) of een moeder kan het niet verdragen dat dochter de relatie met vader wil herstellen (16:18). Moeders kunnen bovendien vastlopen in hun eigen emoties zoals boosheid, woede, verontwaardiging en teleurstelling volgens een respondent (9:21). De expert benoemt dat zowel moeders als dochters ernaar verlangen het weer goed te hebben met elkaar. Deze wens kan zo groot zijn dat de daadwerkelijk dialoog vermeden wordt. Op deze manier hoeven moeder en dochter even niks met hetgeen hen beiden is aangedaan (19:12).

4.4.5 Loyaliteit van dochter naar vader

Volgens vier respondenten speelt de loyaliteit van dochter naar vader een rol in de relatie tussen moeder en dochter. Drie beschrijven hoe deze loyaliteit tot spanning kan leiden in de moeder-dochter relatie omdat de dochter contact wil met vader maar moeder het contact juist wil verbreken met vader (8:74, 9:41, 16:20). Één respondent benoemt dat een dochter kan verstillen in haar wens tot contact met vader omdat ze bij moeder woont (9:20). De expert

voegt hieraan toe dat een dochter op het moment dat ze het misbruik onthult deloyaal wordt naar vader en juist dan haar moeder heel hard nodig heeft (19:27).

Eén respondent beschrijft dat er bij drie gezinnen die hij behandeld heeft al een spanningsveld was in de moeder-dochter relatie voorafgaand aan de onthulling. De positie van moeder als zorgende ouder was al beschadigd voor de onthulling, waardoor de dochter vader verdedigt na de onthulling, zelfs als er geen contact is tussen dochter en vader (17:28). Daarnaast vertelt deze respondent dat de dochter niet wil dat moeder boos wordt op vader en ze heeft hierdoor een enorme behoefte aan regie over wat er gedeeld mag worden met moeder (17:12).

4.5 Wat gebeurt er in de behandelkamer

In de interviews is er gevraagd wat er nodig is in de behandelkamer om de moeder de mogelijkheid te bieden en te leren een relationele hulpbron voor haar dochter te zijn.

4.5.1 Emotieregulatie

Acht respondenten benoemen dat zij moeders helpen om niet overstuur te raken en hen leren praten over hun emoties, om dit vervolgens aan hun dochters te leren (9:6, 11:44, 12:35, 13:32, 14:22, 15:9, 16:4, 17:37). Door twee respondenten en de expert wordt EMDR (Eye Movement Desensitization and Reprocessing) als interventie voor emotieregulatie benoemd (11:27, 19:4, 15:6). Drie andere benoemen dat ze WRITEjunior (schrijftherapie) hiervoor inzetten (14:24, 15:6, 17:31). De expert benoemt dat het van belang is dat een moeder haar eigen emoties kan reguleren, zodat ze beschikbaar kan zijn voor haar dochter (19:1, 19:2). Hierbij speelt de gehechtheidsrelatie tussen moeder en dochter vóór het misbruik een rol en in hoeverre de moeder er na de onthulling voor haar kind kan zijn (19:5). Veerkracht van de moeder kan daarnaast een bepalende factor zijn (19:3).

4.5.2 Gezinsgeschiedenis moeder

Vijf respondenten benoemen dat ze samen met de moeder gaan onderzoeken hoe zij omgaat met emoties. Dit doen ze door middel van inzicht verkrijgen in de eigen gezinsgeschiedenis en in familierelaties waar al eerder vertrouwen beschadigd is geraakt (11:19, 12:44, 13:76, 15:9, 16:10). Hierbij wordt gebruik gemaakt van een genogram of levenslijn (13:33, 11:20). Deze interventies kunnen de moeder de kracht geven om het anders te gaan doen voor haar kind (11:23, 13:73), maar het kan moeder ook inzicht geven in wie ze is als moeder, partner, mens, vrouw en vanuit welke rol de onthulling haar raakt (12:32, 16:10). Vervolgens onderzoeken de respondenten samen met moeder haar overtuigingen omdat inzicht hierin volgens hen de sleutel is tot verandering (12:36, 16:4). De expert voegt hieraan toe dat er vaak sprake is van eigen problematiek bij moeder of een traumatische voorgeschiedenis (19:22).

4.5.3 Relationale hulpbronnen

De expert (19:18) en zes respondenten (9:9, 11:26, 13:31, 14:19, 15:6, 16:22) benadrukken dat een moeder zelf relationele hulpbronnen nodig heeft in haar netwerk om er te kunnen zijn voor haar dochter. De expert voegt hier nog aan toe dat een moeder veerkrachtig wordt, als ze voldoende hulpbronnen heeft (19:9), maar dat de keuze om het verhaal te willen onthullen hierbij een rol speelt (19:10). Twee respondenten (13:44, 15:6) en de expert (19:18, 19:17) benoemen dat de behandelaar tijdelijk kan fungeren als relationele hulpbron voor de moeder. Daarnaast benadrukt de expert dat moeder moet worden geholpen om een relationele hulpbron te zijn (19:21), met oog voor de kleine dingen die gevend zijn (19:22).

4.5.4 Details misbruik delen

Een minderheid van de respondenten is van mening dat gesprekken tussen moeder en dochter over de details van het misbruik op verzoek van therapeut eraan kunnen bijdragen dat de dochter ervaart dat haar gevoelens er mogen zijn (8:104, 12:37, 14:24, 17:32). Door het delen van de details en de gevoelens die erbij horen, krijgt het verhaal een andere betekenis, aldus één respondent (8:108). Een andere respondent is juist van mening dat het delen van details geen meerwaarde heeft, omdat de moeder de gevoelens van de dochter bagatelliseert (9:32).

Het delen van de details heeft alleen maar effect op het herstel van de relatie, als moeder het kan verdragen, aldus één respondent en de expert (16:3,19:13). Het is daarnaast van belang volgens een respondent dat je als behandelaar zelf de details van het misbruik kan verdragen en erover durft te spreken (8:93). Volgens de expert gaan behandelaren soms zelf in de vermijding en vragen de details onvoldoende uit, omdat ze het moeilijk vinden deze te verdragen (19:15)

4.4.5 Gesprekken moeder en dochter

Een kleine meerderheid van de respondenten benoemt dat gesprekken over de impact van het misbruik ertoe kunnen bijdragen dat moeder en dochter elkaar echt horen en zien. Hierbij ligt de focus op wat het met de ander doet en hoe de ander erin staat, (10:13, 11:38, 12:30, 13:55, 14:24, 16:16).

Een respondent benoemt dat moeder en dochter in een behandelproces kunnen ontdekken dat hun grenzen en behoeftes verschillend zijn van elkaar en dit kunnen leren verdragen (16:20). De expert (19:19) voegt hieraan toe dat moeder en dochter samen bepalen wat herstel van de relatie is en wat hiervoor nodig is.

4.6 Conclusie

Uit de interviews blijkt dat de relatie tussen moeder en dochter verandert door de onthulling en eveneens beschadigd kan raken gedurende de behandeling. Daarnaast kan het vertrouwen al beschadigd zijn voor de onthulling, maar dit kan ook tijdens of na de onthulling gebeuren door de reacties en acties van moeder. Vader speelt een belangrijke factor voor, tijdens en na de onthulling. De mate waarin een moeder afhankelijk is van vader kan een rol spelen in het opnemen van verantwoordelijkheid en geloven dat het misbruik daadwerkelijk heeft plaatsgevonden.

Zowel moeder en dochter hebben het idee dat ze partij moeten kiezen, wat leidt tot spanningen in de moeder-dochter relatie. Vertrouwen kan ook beschadigd raken doordat de dochter dingen van moeder verwacht die ze niet kan bieden op dat moment.

Emoties en schuldgevoelens bij zowel moeder als dochter spelen een rol bij de manier waarop een moeder beschikbaar kan zijn voor haar dochter. Hierbij wordt benadrukt dat het leren reguleren van emoties bij moeder kan helpen om de dochter te kalmeren en erkennen in haar verdriet. Een moeder kan leren haar emoties te reguleren als ze zelf voldoende relationele hulpbronnen in haar omgeving heeft en in staat is om te reflecteren op haar eigen gezinsgeschiedenis. Tenslotte kan het samen onderzoeken hoe de moeder geleerd heeft om te gaan met verlies en verdriet in haar jeugd een belangrijke pijler zijn bij het herstellen van de relatie met haar dochter.

5 CONCLUSIE

In dit onderzoek werd getracht een antwoord te geven op de volgende onderzoeksvraag: “Hoe kan de moeder een relationele hulpbron zijn voor haar minderjarige dochter, nadat de dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader?”. Hieronder wordt er nagegaan in hoeverre de resultaten van het praktijkonderzoek overeenkomen met de bestaande literatuur over bovenstaande hoofdvraag.

Een moeder wordt als relationele hulpbron ontsloten door het verhaal van de dochter te geloven en de loyaliteit van dochter naar vader te erkennen.

Uit dit onderzoek is gebleken dat er sprake kan zijn van beschadigd vertrouwen tussen moeder en dochter, als gevolg van het seksueel misbruik wat heeft plaats gevonden tussen vader en dochter. Om de moeder als relationele hulpbron te ontsluiten is het van belang dat er onderzocht wordt op welk moment het vertrouwen beschadigd geraakt is. Dit kan namelijk beschadigd raken voor, tijdens of na de onthulling of gedurende de behandeling. Het vertrouwen kan hersteld worden doordat de moeder het verhaal van de dochter gelooft, verantwoordelijkheid neemt in haar rol als ouder en daarnaast de loyaliteit van dochter naar vader erkent. Beschikbaar zijn voor de dochter en sensitief responsief reageren als moeder kunnen een bijdrage zijn. Door deze acties kan een dochter de zorg van haar weer gaan ontvangen en erkenning geven voor de inzet van haar moeder. Door dit proces wordt de balans van geven en ontvangen tussen moeder en dochter hersteld en wordt de moeder als relationele hulpbron ontsloten.

In de wetenschappelijke studies spreekt men niet over vertrouwen en loyaliteit, maar over het bieden van steun als moeder. Steun als een begrip is echter onvoldoende geoperationaliseerd volgens Bolen en Gregely (2015), Sufredini et al. (2022) en Zajec et al. (2015). Er zijn overeenkomsten gevonden in de definitie van de begrippen steun en vertrouwen. Er wordt gesproken over het geloven van het verhaal (Alaggia, 2002; Bick et al., 2014; Elliott & Carnes, 2001; Godbout et al., 2014; McCarthy et al., 2019; Santos & Dell’Aglia, 2013; Sufredini et al., 2022; Zajac et al., 2015). In beide definities worden hulp zoeken en veiligheidsmaatregelen genoemd (Cyr et al., 2013 & Sufredini et al., 2022). Eveneens komt sensitief en responsief reageren als moeder bij beide aan bod (Van Delft et al., 2021 & Zajec et al., 2015). Hieruit kan geconcludeerd worden dat de acties die moeder kan ondernemen om de balans te herstellen, kunnen worden gezien als het opnemen van verantwoordelijkheid en het bieden van zorg. Hiermee wordt de betrouwbaarheid van de moeder vergroot.

Wat opvalt is dat in eerder wetenschappelijk onderzoek niet wordt gesproken over existentiële loyaliteit. Echter komt in dit onderzoek naar voren dat het door de moeder erkennen van existentiële loyaliteit met betrekking tot de vader de betrouwbaarheid naar de dochter toe vergroot. Het is dus van belang om vanuit triadisch perspectief te kijken naar het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron, in plaats van dyadisch perspectief.

Het feit dat de moeder op het moment van onthulling moet kiezen tussen vader en dochter, kan leiden tot beschadigingen van het vertrouwen

Een interessante bevinding uit dit onderzoek betreft het gegeven dat een moeder moet kiezen tussen haar dochter en haar partner. Wanneer een dochter echter voelt dat een moeder moet kiezen tussen haar en haar vader, leidt dit tot beschadigd vertrouwen. Een moeder moet op dit moment kiezen tussen verticale en horizontale loyaliteit, waarbij de horizontale relatie verbroken kan worden maar de verticale relatie niet (Boszormenyi – Nagy & Spark, 1984 & Van der Meiden, 2020). Het erkennen en herkennen van loyaliteit wordt niet belicht in eerder wetenschappelijk onderzoek met betrekking tot dit onderwerp. Het is echter van wezenlijk belang dat de moeder inziet dat het gevoel dat er gekozen moet worden kan leiden tot beschadigd vertrouwen vanuit de dochter naar moeder toe. Als een moeder zich dit realiseert kan ze er woorden aan geven en dit vertellen aan haar dochter. Op deze manier wordt de loyaliteit van dochter naar vader erkend en kan het vertrouwen hersteld worden tussen moeder en dochter.

Overweldigende emoties van zowel moeder als dochter kunnen beschadigingen in het vertrouwen veroorzaken en de dialoog tussen moeder en dochter belemmeren

Gedurende de onthulling kunnen overweldigende emoties op de voorgrond staan. De emoties van moeder en dochter kunnen leiden tot beschadigingen in het vertrouwen en ze kunnen de dialoog tussen moeder en dochter stagneren. Uit meerdere wetenschappelijke onderzoeken komt naar voren dat de reactie van de moeder bepaald wordt door emoties en dat deze doorwerken in de daaropvolgende interacties tussen moeders en dochters (Cyr et al., 2013; Fuller, 2016; Jobe-Schiels et al., 2016; Lovett, 2004; Milius et al., 2020; Sufrendini et al. 2022; Van Delft et al., 2021; Zajac et al., 2015). Moeders aanleren hoe ze kunnen praten over hun emoties, komt uit dit onderzoek naar voren als een belangrijke interventie. Dit wordt onder andere gedaan door te kijken naar de eigen geschiedenis van de moeder en te onderzoeken of er voor moeder zelf relationele hulpbronnen ontsloten kunnen worden. Deze relationele hulpbronnen kunnen moeder ondersteunen in het reguleren van emoties bijdragen aan het verdragen van het onrecht.

Een kanttekening op bovenstaande bevindingen is dat uit eerder wetenschappelijke onderzoek naar voren komt dat verhoogde PTSS-klachten bij zowel moeder als dochter een rol spelen na de onthulling (Zajac et al., 2015). Deze klachten kunnen leiden tot beschadigingen van het vertrouwen en belemmeringen in de dialoog tussen moeder en dochter. In tegenstelling tot het onderzoek van Zajac et al. (2015), is dat in dit onderzoek niet naar voren gekomen. Enkele respondenten hebben wel genoemd dat ze EMDR en schrijftherapie inzetten om traumaklachten te verminderen, maar spreken niet specifiek over klachten passend bij PTSS die de dialoog zouden belemmeren.

Kortom, het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron is een complex proces, waarbij er verschillende mogelijkheden zijn om dit te bewerkstelligen. De behandeling inrichten vanuit triadisch perspectief en aandacht hebben voor de overweldigende emoties is noodzakelijk.

6 DISCUSSIE

Aan wetenschappelijk onderzoek zijn beperkingen verbonden, zo ook in dit onderzoek. Deze beperkingen zullen hieronder beschreven worden en er wordt gereflecteerd op de reikwijdte en verklaringen van de uitkomsten. Eveneens worden er aanbevelingen voor toekomstig onderzoek gegeven en de maatschappelijke en wetenschappelijke meerwaarde van dit onderzoek wordt besproken.

6.1 Beperkingen en reikwijdte van het onderzoek

De beperkingen beginnen bij de keuze van de respondenten, namelijk CLAS-behandelaren. Er kunnen beperkingen opgemerkt worden zowel rond het type respondenten, de selectiecriteria als het aantal respondenten. Een eerste beperking heeft te maken met het soort respondenten. Er is gekozen om CLAS-behandelaren te interviewen, in plaats van moeders waarvan de dochter seksueel misbruikt is door de vader. De stem van de moeder is dus niet vertegenwoordigd, waardoor er geen uitspraken gedaan kunnen worden over de overwegingen, ervaringen en motieven van moeders. De volgende beperking heeft betrekking op de selectiecriteria en het aantal respondenten. Voor dit onderzoek is er gekozen om CLAS-behandelaren te interviewen met minimaal een contextuele opleiding van twee jaar en een minimum van vijf behandelde gezinnen, waarbij er sprake was van seksueel misbruik tussen vader en dochter. Bij de Rading jeugd en opvoedhulp zijn alle medewerkers contextueel geschoold. Bij Xonar en CECLimburg is een meerderheid van de behandelaren niet contextueel geschoold en heeft niet iedereen minimaal vijf gezinnen behandeld, hierdoor konden zij niet betrokken bij het onderzoek. Daarnaast is het geschatte aantal behandelaren in totaal van alle teams ongeveer 30, meer dan de helft van de behandelaren is dus niet geïnterviewd. De conclusies zijn dus niet zondermeer generaliseerbaar naar alle CLAS-teams.

Een andere beperking van het onderzoek is de selectie van de respondenten. Aangezien deze respondenten deels uit het netwerk van de onderzoekers kwamen, had er bij sommige respondenten al een eerdere kennismaking plaats gevonden. De uiteindelijke respondenten die hebben deelgenomen waren gemotiveerd om deel te nemen (Baarda et al., 2018).

De operationalisering van het begrip vertrouwen versus steun vormden eveneens een beperking in dit onderzoek (Saunders et al., 2019). In de interviews zijn de begrippen betrouwbaarheid en steun door zowel de respondenten als de interviewers door elkaar gebruikt. Dit had mogelijk voorkomen kunnen worden door de begrippen voorafgaand aan de interviews uit te werken en te vergelijken, zodat er verder doorgevraagd kon worden naar de betekenis hiervan. Naast beperkingen bij de operationalisering van een begrip, zijn er ook beperkingen te noemen met betrekking tot de interviewvragenlijst (Saunders et al., 2019). Doordat er aan de CLAS-behandelaren gevraagd is naar twee verschillende soorten misbruik, kan er niet uitgesloten worden dat sommige resultaten mogelijk van toepassing zijn op siblingmisbruik in plaats van op vader-dochter misbruik. Er zijn wel maatregelen genomen

om dit zoveel mogelijk te voorkomen (zie paragraaf 3.6). In de eerste plaats hebben de conclusies dus betrekking op vader dochter misbruik.

6.2 Aanbevelingen

Vanuit dit onderzoek kunnen een aantal aanbevelingen gedaan worden voor de behandeling van gezinnen waarbij er sprake is geweest van seksueel misbruik van de minderjarige dochter door de vader. Een eerste aanbeveling heeft betrekking op de existentiële loyaliteit van dochter naar vader. Dit onderzoek toont aan dat het van belang is dat behandelaren moeders leren hoe ze de existentiële loyaliteit van dochter naar vader kunnen erkennen. Deze actie kan een bijdrage zijn voor het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron, wat helpt bij het herstel van de dochter. Erkennen van de existentiële loyaliteit vraagt van behandelaren om te kijken en te denken vanuit triadisch perspectief.

Relationele hulpbronnen ontsluiten voor moeders is een tweede aanbeveling voor behandelaren. In de wetenschappelijke literatuur is hier weinig aandacht voor, echter benoemd iets meer dan de helft van de behandelaren dit als een belangrijke interventie.

Behandeling van klachten passend bij PTSS voor zowel moeders als de minderjarige dochter, is een derde aanbeveling vanuit dit onderzoek. Deze klachten lijken de dialoog tussen moeder en dochter namelijk te belemmeren, waarmee het proces van het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron kan stagneren. Het behandelen van deze klachten met evidence based behandelmethoden lijkt noodzakelijk voor herstel van zowel dochter als moeder en levert een bijdrage aan de kwaliteit en duurzaamheid van de CLAS-behandeling. In de casestudy van Aletta Simons, hoofdonderzoeker, zijn deze bevindingen wel naar voren gekomen en een publicatie hierover is ingediend.

Door bovenstaande aanbevelingen is het duidelijk geworden dat er nog stappen gezet kunnen worden in vervolgonderzoek. Enerzijds is meer zicht krijgen op hoe het triadisch perspectief vormgegeven kan worden binnen een behandeling van belang. Hierbij is noodzakelijk om breder te kijken dan de doelgroep die er voor dit onderzoek is geselecteerd, omdat er op dit moment in het algemeen weinig aandacht lijkt uit te gaan naar dit thema. Anderzijds kan er geconcludeerd worden dat er onvoldoende aandacht is in de wetenschappelijke literatuur voor relationele hulpbronnen voor moeder. Het is hierbij van belang om moeders zelf te betrekken bij het onderzoek en hun ervaringen in beeld te brengen met betrekking tot dit onderwerp.

Daarnaast is er nog een aanbeveling voor vervolgonderzoek, welke voortkomt uit de beperkingen. Gezien er enkel vanuit het perspectief van de professional is gekeken, is het aanbevolen verder onderzoek te doen naar de ervaringen van moeders zelf.

LITERATUUR

Alaggia, R. (2002). Balancing acts: Reconceptualizing support in maternal response to intra-familial child sexual abuse. *Clinical Social Work Journal*, 30, 41–56.

Alink, L. (2013). Oratie: Kindermishandeling Beter in Beeld. *Pedagogiek*, 33(3), 191–208.

Allen, J. G., Fonagy, P. & Bateman, A. W. (2021). *Mentaliseren in de klinische praktijk* (6^e druk). Uitgeverij Nieuwezijds.

Baarda, B., Bakker, E., Boullart, A., Fischer, T., Julsing, M., Peters, V., & Van der Velden, T. (2018). *Basisboek Kwalitatief onderzoek: Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek* (4^e druk). Noordhoff Uitgevers.

Baarda, B. & Van der Hulst, M. (2017). *Basisboek interviewen*. Noordhoff uitgevers.

Baeten, P. A. C. M., Zwikker, M. C., Baartman, H. E. M., & Janssen, C. G. C. (2000). *Verder met CLAS. Resultaten en overdraagbaarheid van contextuele hulpverlening na seksueel misbruik*. NIZW.

Bailey, H.N., DeOliveira, C.A., Wolfe, V.V., Evans, E.M., Hartwick, C. (2012) The impact of childhood maltreatment history on parenting: A comparison of maltreatment types and assessment methods. *Child Abuse & Neglect*, 36, 236-246. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2011.11.005>.

Barth, J., Bermetz, L., Heim, E., Trelle, S., & Tonia, T. (2013). The current prevalence of child sexual abuse worldwide: A systematic review and meta-analysis. *International Journal of Public Health*, 58(3), 469–483. <https://doi.org/10.1007/s00038-012-0426-1>

Boeije, H., Bleijenberg, I., (2019). *Analyseren in kwalitatief onderzoek, Denken en doen* (3e ed.). Amsterdam: Boom Uitgevers.

Bolen, R. M., & Gergely, K. B. (2015). A meta-analytic review of the relationship between nonoffending caregiver support and postdisclosure functioning in sexually abused children. *Trauma, Violence, & Abuse*, 16(3), 258–279.

Bolen, R. M., & Lamb, J. L. (2002). Guardian support of sexually abused children: A study of its predictors. *Child Maltreatment*, 7(3), 265–276. <https://doi.org/10.1177/1077559502007003008>

Bick, J., Zajac, K., Ralston, M. E., & Smith, D. (2014). Convergence and divergence in reports of maternal support following childhood sexual abuse: Prevalence and associations with youth psychosocial adjustment. *Child Abuse & Neglect*, 38, 479–487.

Boszormenyi-Nagy, I. (1987). *Foundations of contextual therapy: Collected papers of Ivan Boszormenyi-Nagy, MD*. New York: Brunner/Mazel.

Boszormenyi-Nagy, I., Grunebaum, J. & Ulrich, D. (1991). Contextual Therapy. In A.S Gurman & D.P. Kniskern (Eds.) *Handbook of Family Therapy, Vol. II* (pp. 200-238. New York Bruner/Mazel.

Boszormenyi-Nagy, I., Grunebaum, J. & Ulrich, D. (2000). Contextuele therapie. In I. Boszormenyi-Nagy (Ed.), *Grondbeginselen van de contextuele benadering* (pp.17-80). Haarlem: De Troost.

Boszormenyi-Nagy, I. & Krasner, B.R. (1986). *Between Give and Take. A Clinical Guide to Contextual Therapy*. New York: Brunner/Mazel.

Boszormenyi-Nagy, I., & Spark, G. M. (1984). *Invisible loyalties: reciprocity in intergenerational family therapy*. New York: Brunner/Mazel.

Cantón-Cortés, D., Cantón, J. & Cortés, M.R. (2016). Emotional security in the family system and psychological distress in female survivors of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 51(1), 54–63.

Centrum Seksueel Geweld. (2023). Factsheet. *Cijfers over seksueel geweld in Nederland*. Geraadpleegd op 13 oktober 2023, van <https://centrumseksueelgeweld.nl/wp-content/uploads/2023/06/Factsheet-CSG-2023.pdf>

Chiaromello, S., Cyr, M., McDuff, P., & Laguerre, C.E., Rodgers, R.F., Walburg, V. & Lignon, S. (2018). Effects of personality traits and characteristics of child sexual abuse on maternal reactions and support. *Revue Européenne de Psychologie Appliquée*. 68.

Cyr, M., McDuff, P. & Hébert, M. (2013) Support and Profiles of Nonoffending Mothers of Sexually Abused Children. *Journal of Child Sexual Abuse*, 22 (2), 209-230.

Cyr, M., Wright, J., Toupin, J., Oxman-Martinez, J., McDuff, P., & Thériault, C. (2002). Predictors of maternal support: The point of view of adolescent victims of sexual abuse and their mothers. *Journal of Child Sexual Abuse*, 12(1), 39–65. https://doi.org/10.1300/j070v12n01_03

DeAntoni, C., Yunes, M. A. M., Habigzang, L., & Koller, S. H. (2011). Abuso sexual extrafamiliar: percepções das mães de vítimas [Extra-familiar sexual abuse: Perceptions of victims' mothers]. *Estudos de Psicologia*, 28(1), 97–106. <https://doi.org/10.1590/S0103-166X2011000100010>

Elliott, A. N., & Carnes, C. N. (2001). Reactions of nonoffending parents to the sexual abuse of their child: a review of the literature. *Child Maltreatment*, 6, 314–331.

Everson, M. D., Hunter, W. M., Runyon, D. K., Edelson, G. A., & Coulter, M. L. (1989). Maternal support following disclosure of incest. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 59(2), 197–207. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.1989.tb01651.x>

Faller, K. C. (1988). The myth of the “collusive mother”: Variability in the functioning of mothers of victims of intrafamilial sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 3(2), 190–196. <https://doi.org/10.1177/088626088003002005>

Fuller, G. (2016). Non-offending parents as secondary victims of child sexual assault. Trends and Issues. *Crime and Criminal Justice*, 500, 1–6.

Ghebreyesus, T. A. (2023, 21 september). *Health and Hope Half Time Talk on Violence Against Children* [Speech]. UNGA Side Event, New York. Geraadpleegd op 13 oktober 2023, van WHO Director-General's remarks at the Health and Hope Half Time Talk on Violence Against Children UNGA Side Event – 21 September 2023

Godbout, N., Briere, J., Sabourin, S., & Lussier, Y. (2014). Child sexual abuse and subsequent relational and personal functioning: The role of parental support. *Child Abuse & Neglect*, 38, 317–325. doi.org/10.1016/j.chiabu.2013.10.001

Grootaers, K. (2013). Contextbehandeling na seksueel misbruik: een onmisbare schakel. *Tijdschrift voor seksuologie*, 37(1), 10–15.

Heriot, J. (1996). Maternal protectiveness following the disclosure of intrafamilial child sexual abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 11(2), 181–194. <http://doi.org/10.1177/08862609601100200>

Jobe-Shields, L., Swiecicki, C.C., Fritz, D.R, Stinnette, J.S. & Hanson, R.F. (2016) Posttraumatic Stress and Depression in the Nonoffending Caregivers of Sexually Abused Children: Associations With Parenting Practices, *Journal of Child Sexual Abuse*, 25 (1), 110-125, DOI: [10.1080/10538712.2015.1078867](https://doi.org/10.1080/10538712.2015.1078867)

Lovett, B. B. (2004). Child sexual abuse disclosure: maternal response and other variables impacting the victim. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 21, 355–371.

McCarthy, A., Cyr, M., Fernet, M., & Hébert, M. (2019). Maternal emotional support following the disclosure of child sexual abuse: A qualitative study. *Journal of Child Sexual Abuse*, 28(3), 259–279. doi.org/10.1080/10538712.2018. 1534919

Milius, A., van Delft, I., Finkenauer, C. & Pronk, T. (2020). Vanuit het kind gezien: de rol van de moeder-kindrelatie in de ontwikkeling van psychopathologie na seksueel misbruik. *Kind Adolesc* 41, 369–384. <https://doi.org/10.1007/s12453-020-00248-2>

Pintello, D., & Zuravin, S. (2001). Intrafamilial Child Sexual Abuse: Predictors of Postdisclosure Maternal Belief and Protective Action. *Child Maltreatment*, 6(4), 344–352. <https://doi.org/10.1177/1077559501006004007>

Rakovec-Felser, Z., & Vidovič, L. (2016). Maternal perceptions of and responses to child sexual abuse. *Slovenian Journal of Public Health*, 55(2), 124–130. <https://doi.org/10.1515/sjph-2016-0017>

Rijksoverheid. (z.d.). *Wat is seksueel misbruik van kinderen?* Geraadpleegd op 25 juni 2022, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kindermishandeling/vraag-en-antwoord/wat-is-seksueel-misbruik-van-kinderen#:~:text=Seksueel%20misbruik%20van%20kinderen%20is,hel%20kind%20tot%20seksuele%20handelingen>.

Santos, Samara & Dell'Aglia, Débora. (2010). When the silence is broken: The process of disclosure and reporting of child sexual abuse. *Psicologia & Sociedade*. 22. 328-335. Doi:10.1590/S0102-718220100001913.

Saunders, M., Lewis, P., Thornhill, A., Arnoldy, M., Beltman, S., Booy, A. & Borggreve, A. (2019). *Methoden en technieken van onderzoek 8e editie* (2e druk). Pearson Benelux.

Sufredini, F., Moré, C. L. O. O., Krenkel, S., & Crepaldi, M. A. (2022). Narratives of Mothers Whose Children Had Been Sexually Abused: Maternal Reactions and Comprehension Regarding Child and Adolescent Sexual Abuse. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(5–6).

Tijmstra, J. & Boeijs, H.R. (2011). *Wetenschapsfilosofie in de context van de sociale wetenschappen*. Boom Lemma uitgevers.

Van Delft, I., Finkenauer, C. J., De Schipper, C., Lamers-Winkelmann, F., & Visser, M. M. (2015). The mediating role of secrecy in the development of psychopathology in sexually abused children. *Child Abuse & Neglect*, 46, 27–36.

- Van Delft, I., Finkenauer, C., De Schipper, J. C., & Lamers-Winkelmann, F. (2021). Talking About Feelings: Mother–Child Emotion Dialogues Among Sexually Abused Children. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(9–10), NP4941–NP4963. <https://doi.org/10.1177/0886260518795176>
- Van Herck, A. (2022). Onderzoeken van breuken en bronnen. In Heyndrickx, P., De Loof, L., Knip, R., Van Herck, A. & Van Klaveren, W. M. *Handboek Contextuele hulpverlening: Op verhaal komen in de dialoog* (pp. 149-170).
- Van Klaveren, W. M. (2022a). Basishouding. In Heyndrickx, P., De Loof, L., Knip, R., Van Herck, A. & Van Klaveren, W. M. *Handboek Contextuele hulpverlening: Op verhaal komen in de dialoog* (pp. 75-87).
- Van Klaveren, W. M. (2022b). Een integratief model om te spreken over de mens in verbinding. In Heyndrickx, P., De Loof, L., Knip, R., Van Herck, A. & Van Klaveren, W. M. *Handboek Contextuele hulpverlening: Op verhaal komen in de dialoog* (pp. 45-73).
- Van Klaveren, W. M. (2014). Hulpbronnen. Van resterend naar renderend vertrouwen. *Vakblad voor contextuele hulpverlening*, 19 (4), 5-9.
- Van Klaveren, W. M. (2022). Verkennen van de relationeel-ethische patronen. In Heyndrickx, P., De Loof, L., Knip, R., Van Herck, A. & Van Klaveren, W. M. *Handboek Contextuele hulpverlening: Op verhaal komen in de dialoog* (pp. 149-170).
- Van Mulligen, W. (1998). Het verbroken vertrouwen hersteld: de behandeling van seksueel misbruik. In Michielsen, M., Van Mulligen, W. & Hermkens, L. (red.), *Leren over leven in loyaliteit: Over contextuele hulpverlening* (10^e druk, pp. 217-233). Uitgeverij Acco.
- Verduijn, K. & Simons, A. P. (2017). Kind- en gezinsgericht behandelen na seksueel misbruik. *Kind en Adolesc*, 38, 260–263.
- Verhoeven, N. (2023). *Thematische Analyse* (2^e druk). Boom uitgevers Amsterdam.
- Wester, F. (2019). Interview-onderzoek in hoofdlijnen. *KWALON*, 24(2).
- Wolzak, A. (2012). *Kindermishandeling: signaleren en handelen*. Uitgeverij SWP. Uitgave NJI
- Zajac, K., Ralston, M. E., & Smith, D. W. (2015). Maternal support following childhood sexual abuse: Associations with children's adjustment post-disclosure and at 9-month follow-up. *Child Abuse & Neglect*, 44, 66–75. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.011>

BIJLAGE 1

Informatiebrief deelname aan wetenschappelijk onderzoek

Betreft: *onderzoek naar het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of een broer*

Datum: maart 2023

Beste CLAS-behandelaar of gedragsdeskundige verbonden aan een CLAS-team,

Middels deze informatiebrief wil ik je graag informeren over de voortgang van het onderzoek bij CLAS naar de werkwijze aan gezinnen waarin seksuele grensoverschrijding of misbruik heeft plaatsgevonden.

Ook informeer ik je over de interviews die MCB student Marianne A'Campo en ik willen afnemen over het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of een broer.

Zijn er naar aanleiding van deze informatiebrief vragen of onduidelijkheden? Neem dan even contact met mij op of met Marianne.

Vriendelijke groeten,

Aletta Simons

Docent- onderzoeker Lectoraat Jeugd en Gezin en Masteropleiding Contextuele Benadering (MCB) van de Christelijke Hogeschool Ede
en Academische Werkplaats Sociaal Werk van de universiteit van Tilburg
Email: apsimons@che.nl of A.P.Simons@tilburguniversity.edu

In samenwerking met:

Marianne A'Campo

Student- onderzoeker bij de Masteropleiding Contextuele Benadering (MCB) van de Christelijke Hogeschool Ede
Email: mpacampo@student.che.nl

Informatie over het onderzoek en deze deelstudie

1. Wat is de achtergrond van het onderzoek?

Sinds eind 2018 is er een samenwerking tussen het CLAS-team van de Rading en het Lectoraat Jeugd en Gezin van de CHE om middels onderzoek meer inzicht te krijgen in de gezinsbehandeling aan gezinnen waarin broer zus seksueel grensoverschrijding of misbruik heeft plaatsgevonden. De overkoepelende onderzoeksvraag daarbij is: Hoe kan relationeel gezinstrauma na seksueel siblingmisbruik gezinsgericht behandeld worden? Essentiële elementen binnen het onderzoek zijn de (gezin)factoren die een rol spelen bij het (voort)bestaan van het seksueel siblingmisbruik, wat het relationele trauma kenmerkt, hoe de CLAS-behandeling vorm krijgt en welke uitkomsten van de behandeling zichtbaar worden. In een landelijke congres dag (najaar 2022) van alle CLAS-teams zijn er contacten gelegd om samenwerking in het onderzoek uit te breiden naar de andere CLAS-teams van Xonar en het Contextueel Expertise Centrum (CEC) Limburg.

2. Wat gebeurt er in dit onderzoek?

Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende onderdelen waaruit dit onderzoek bestaat, wat al is afgerond en welke onderzoeksplannen er zijn.

1. *Case study onderzoek N=1*

Sinds mei 2019 volgt Aletta Simons de behandeling van één van de gezinnen die in behandeling is (geweest en opnieuw in behandeling is) bij CLAS met een case study onderzoek. Inmiddels zijn er in de case study zestien diepte-interviews met het behandelkoppel afgenomen. Ook zijn er vier interviews afgenomen met de gezinsleden: twee met de moeder, één met de vader en één met de dochter. Daarnaast zijn er twee interviews geweest met de andere behandelkoppels van het CLAS-team als member checks wat betreft de eerste analyses van de interviews rond de behandeling van het relationele trauma en uitkomsten.

De interviews zijn opgenomen met een audio opname en getranscribeerd. De transcripten worden in deze fase van het onderzoek gecodeerd en geanalyseerd op bovenstaande essentiële elementen. De analyses zullen gebruikt worden voor één à twee wetenschappelijke internationale publicaties over gezinsgericht werken na siblingmisbruik.

2. *Onderzoek naar impact Covid-19*

In 2021 is er een deelstudie uitgevoerd in het CLAS-team van de Rading naar de ervaringen van de CLAS-behandelaars met het geven van gezinsbehandeling aan gezinnen ten tijde van de twee lockdowns in Nederland. Deze deelstudie is afgerond en geeft inzicht in essentiële randvoorwaarden voor het behandelen van het relationele trauma als gevolg van seksueel misbruik in gezinnen. Resultaten zijn gepubliceerd in het wetenschappelijk tijdschrift *Journal of Family Therapy* en is te lezen via deze link: <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12397>

3. Dossierstudie

Sinds 2017 wordt data uit afgeronde CLAS-zaken (broer/zus) anoniem gecodeerd om de groep gezinnen die na een onthulling gezinstherapie krijgt in Nederland te kunnen beschrijven. In dit dossieronderzoek gaat het om het beschrijven van zowel kind- als gezinskenmerken. Beoogd is om N=50 dossiers te betrekken bij deze deelstudie.

4. Onderzoek naar relationeel trauma als gevolg van broer zus misbruik

Op dit moment bereidt de hoofdonderzoeker (Aletta Simons) een deelonderzoek voor naar het relationeel trauma dat ontstaat als gevolg van broer zus misbruik. In deze deelstudie zal het perspectief van gezinsleden zelf centraal staan door het afnemen van diepte-interviews. Centrale vraag zal zijn: welke relationele gevolgen (ingewikkeldheden) ervaren gezinsleden in de gezinsrelaties nadat er een onthulling is geweest van seksueel grensoverschrijdend gedrag of misbruik door een broer of zus? Het minimaal beoogde aantal gezinnen voor dit deelonderzoek is zeven, waarbij het streven is om minstens vijftien gezinsleden te interviewen. Interviews zullen worden afgenomen bij gezinnen die onlangs met positief behandelresultaat een CLAS-behandeling hebben afgerond (bij één van de landelijke CLAS-teams).

5. Achtergrond huidige deelstudie- moeder als relationele hulpbron voor haar dochter

MCB student Marianne A'Campo doet haar masteronderzoek naar het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter nadat er een onthulling is geweest van seksueel misbruik door een vader of een broer. Dit masteronderzoek vindt plaats onder supervisie van Aletta Simons én als deelstudie van het grotere onderzoek. Een relationele hulpbron is volgens het contextuele gedachtegoed een betrouwbare relatie waarin mensen op elkaar kunnen terugvallen. In deze relaties is er sprake van een eerlijke balans van geven en ontvangen. In de ouder kind relatie is het van belang dat er rekening wordt gehouden met de asymmetrische aard van de relatie, waarbij de ouder in dit geval de verantwoordelijkheid draagt om vanuit zorg en rechtvaardigheid te handelen in het belang van de dochter. De moeder neemt verantwoordelijkheid voor haar aandeel in het ontstaan of in standhouden van het misbruik waarmee ze geeft aan haar dochter, haar dochter kan herstellen door de zorg die ze van haar moeder ontvangt en hierdoor ontstaat een relationele hulpbron. Wanneer er een onthulling is van seksueel misbruik in een gezin, is het voor het slachtoffer (meestal de dochter) essentieel dat zij steun krijgt en serieus genomen wordt door onder meer haar moeder. In contextuele termen gezegd: dat een moeder (weer) tot relationele hulpbron kan zijn voor haar dochter, zodat de dochter kan gaan herstellen en het misbruik kan gaan verwerken. In dit onderzoek staat de onderzoeksvraag centraal hoe een moeder na de ernstige beschadiging in de vertrouwensrelaties door het seksueel misbruik weer tot relationele hulpbron kan zijn voor haar dochter.

Voor deze deelstudie zullen CLAS-behandelaren én betrokken gedragsdeskundigen werkzaam bij Xonar, de Rading en het Contextueel Expertisecentrum (CEC) Limburg geïnterviewd worden. Selectiecriteria voor deelname aan het onderzoek zijn: afgeronde (minimaal) tweejarige contextuele opleiding en CLAS-behandeling aan ten minste vijf gezinnen waarin seksueel misbruik heeft plaatsgevonden.

3. Wat betekent deelname aan deze deelstudie?

Interviews

Voor deelname aan dit onderzoek zal er een diepte-interview plaatsvinden van maximaal 60 minuten. In bijlage 1 (CLAS-behandelaars) en bijlage 2 (gedragsdeskundigen) staan de interviewvragen die leidend zullen zijn voor het interview. Het interview wordt afgenomen door de hoofdonderzoeker (Aletta Simons) en/of door de student-onderzoeker (Marianne A'Campo) onder supervisie van de hoofdonderzoeker. De onderzoeker komt/ de onderzoekers komen naar de locatie waar u zich op dat moment bevindt om het interview af te nemen. De onderzoeker zal vragen stellen over uw ervaringen in de praktijk met betrekking tot het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron nadat de dochter is blootgesteld aan seksueel misbruik door de vader en/of de broer. Bij uitzondering kan een interview via MS Teams worden afgenomen als daar dringende redenen voor zijn. Over de gezinnen die behandeld zijn door CLAS zal alléén geanonimiseerd gesproken worden en er worden gedurende het interview géén namen of plaatsnamen genoemd ter borging van de privacy van de gezinnen.

Verwerking en opslag data uit interviews

Het interview wordt opgenomen met een voicerecorder en achteraf letterlijk uitgeschreven voor een zorgvuldige analyse. Alle gegevens uit de interviews worden anoniem verwerkt. Het transcript van elk interviewgesprek krijgt een unieke code, en is enkel voor beide onderzoekers herleidbaar tot betreffende persoon.

De audio opnames en transcripten worden opgeslagen in het extra beveiligde Surfdrive account van de hoofdonderzoeker en daarna verwijderd van de voicerecorder. De student-onderzoeker verwerkt het interview tot transcript en codeert vervolgens alle interviews in het programma Atlas-ti. Het proces van dataverzameling- en analyse vindt plaats onder supervisie van de hoofdonderzoeker.

Vrijwillige deelname en informed consent

Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig en mag te allen tijde zonder opgaaf van reden gestopt worden door respondenten.

Onderzoeksresultaten zullen indien mogelijk verwerkt worden tot een wetenschappelijke publicatie. Dit zal volledig anoniem gebeuren, data kunnen niet tot personen herleidbaar zijn. Door betrokken respondenten wordt een informed consentformulier ondertekend wanneer hij of zij hiermee akkoord gaat. Ook de onderzoekers ondertekenen dit formulier waarin zij geheimhouding beloven én zorgvuldige omgang met de data.

Ethische toetsing

Deze deelstudie is ter toetsing voorgelegd aan de Ethical Review Board (ERB) van Tranzo, universiteit van Tilburg, waaraan de hoofdonderzoeker verbonden is als science practitioner.

BIJLAGE 2

Interviewvragenlijst voor CLAS-behandelaren versie 1

Thema: Het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron voor haar dochter tussen de 0 – 18 jaar na de onthulling van seksueel misbruik door de vader of een broer

Inleidende vragen

1. Hoe lang werk je al als CLAS-Behandelaar?
2. Hoeveel gezinnen heb je behandeld waarbij er sprake was van seksueel misbruik tussen de vader en de dochter en hoeveel gezinnen waarbij er sprake was van broer – zus misbruik?

Relationele hulpbron

1. Hoe zou jij een relationele hulpbron omschrijven?
2. Kun je een voorbeeld geven van de moeder als relationele hulpbron voor de dochter als er sprake is geweest van misbruik tussen vader en dochter?
3. Kun je een voorbeeld geven van de moeder als relationele hulpbron voor de dochter als er sprake is geweest van misbruik door een broer?
4. Wat is er nodig vanuit jou als behandelaar om de moeder als relationele hulpbron te ontsluiten?
5. Welke effecten heb je in je werkpraktijk gezien van het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron?

Dialogoog als middel om een relationele hulpbron te ontsluiten

6. Wanneer is er volgens jou sprake van een oprechte dialogoog tussen moeder en dochter?
7. Wat is er nodig vanuit jou als behandelaar om te komen tot een oprechte dialogoog tussen moeder en dochter over het misbruik?
8. Kun je dit toelichten aan de hand van voorbeelden uit de praktijk zowel vader dochter misbruik, als broer – zus misbruik?
9. Zijn er verschillen in het komen tot dialogoog als er sprake is van vader – dochter misbruik of broer – zus misbruik?
10. Kun je deze verschillen verklaren? Wat maakt het verschillend?
11. Destructieve parentificatie van de moeder zou een belemmering kunnen zijn in de dialogoog, herken je dit in de praktijk?
12. Zo ja, op welke wijze belemmert dit de dialogoog? Geef eens een voorbeeld en specificeer hierbij of het om broer zus misbruik of vader dochter misbruik gaat.
13. Zo nee, waarom is het volgens jou niet altijd een belemmering? Geef eens een voorbeeld en specificeer hierbij of het om broer zus misbruik of vader dochter misbruik gaat.
14. Als de moeder het ontvangen verleerd heeft op welke wijze help je haar om weer te kunnen ontvangen?
15. Als de moeder weer kan ontvangen wat is hiervan het effect in relatie met haar dochter?

BIJLAGE 3

Interviewvragenlijst voor CLAS-behandelaren versie 2

Thema: Het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron voor haar dochter tussen de 0 – 18 jaar na de onthulling van seksueel misbruik door de vader of een broer

Inleidende vragen

Bij seksueel misbruik is het vertrouwen geschonden tussen gezinsleden, bij dit interview willen we inzoomen op het geschonden vertrouwen tussen moeder en dochter en hoe dit mogelijk hersteld kan worden.

1. Kun je voorbeelden geven van geschonden vertrouwen tussen moeder en dochter bij:
 - a. Vader/dochter misbruik
 - b. Broer/zus misbruik

CLAS-behandeling

In de CLAS-behandeling wordt er gewerkt aan het weer betrouwbaar worden van de moeder voor haar dochter. Weer betrouwbaar worden is:

- Geloofd worden door moeder (in misbruik)
- Moeder neemt verantwoordelijkheid (bijv door bescherming te bieden/veiligheidsmaatregelen)
- Gesteund worden door moeder (in brede zin)
- Oprecht luisteren naar dochter (zonder haar eigen verhaal te vertellen, horen wat het kind zegt)
- Terug kunnen vallen op de moeder (gevoel dat moeder kan en wil oplossen voor het kind)
- Weer zorg kunnen bieden (troosten, erkennen, liefde tonen)
- Gaan communiceren over emoties mbt misbruik (kunnen horen van ambivalente gevoelens t.o.v. misbruik)
- Weer gaan ontvangen van dochter (investeringen van dochter zien en erkenning voor geven)

1. Welke ontwikkeling maakt een moeder hierin door tijdens de behandeling? Kun je voorbeelden geven uit behandelingen bij:
 - a. Vader/dochter misbruik
 - b. Broer/zus misbruik

2. Hoe is hieraan gewerkt in de behandeling?
 - a. Vader/dochter misbruik
 - b. Broer/zus misbruik

3. Als er een bepaalde mate van herstel is in het vertrouwen tussen moeder en dochter, wat is er dan veranderd? Kun je hier voorbeelden van geven bij:
 - a. Vader/dochter misbruik
 - b. Broer/zus misbruik

BIJLAGE 4

Interviewvragenlijst voor interview gedragsdeskundige CLAS-team

Thema: Het ontsluiten van de moeder als relationele hulpbron voor haar dochter tussen de 0 – 18 jaar na de onthulling van seksueel misbruik door de vader of een broer

Inleidende vragen

1. Kun je vertellen wat jouw functie is binnen het CLAS-team van de Rading m.b.t. casuïstiek van seksueel misbruik tussen een vader en zijn dochter of tussen broers en zussen?
2. Welke opleidingen heb je gevolgd in het kader van de contextuele benadering en seksueel misbruik?

Betrouwbaarheid van de relatie tussen moeder en dochter

1. Is er een verband tussen de mate van betrouwbaarheid in de moeder dochter relatie voor de onthulling van seksueel misbruik door een vader of een broer en na de onthulling?
2. Hangt de mate van betrouwbaarheid tussen moeder en dochter samen met de soort reactie die een moeder geeft tijdens de onthulling?
3. Wordt de betrouwbaarheid van de relatie voor, tijdens en na de onthulling bepaald door het type moeder?

Type moeders

1. Veerkrachtig (emotioneel beschikbaar, steunend en beschermend)
2. Getraumatiseerd (worstelen met trauma's uit eigen jeugd op het moment van onthulling)
3. Vermijdende coping (moeite met het herkennen van de behoeftes van dochter)
4. Op woede gericht (op het moment van de onthulling richting dader en slachtoffer)
5. Ambivalent (in eerste instantie niet beschermend reageren, later wel bescherend reageren)

Emoties moeder

1. Moeders kunnen moeite hebben met het reguleren van hun emoties zoals verdriet, boosheid en wantrouwen. Welke interventies worden ingezet om deze emoties te reguleren en hierdoor weer beschikbaar te zijn voor hun dochter?

Delen details misbruik

1. Is het delen van de details van het misbruik en gezamenlijk verwerken van de impact hiervan noodzakelijk voor herstel van de dochter?
2. Wat is er nodig om deze gesprekken te kunnen realiseren?

Fasen behandeling

1. Welke fasen doorloopt een moeder in de behandeling om te herstellen van het relationeel trauma?
2. Wat is er nodig in elke fase om een relationele hulpbron te kunnen worden?

BIJLAGE 5

Informed consentformulier CLAS-behandelaar

t.b.v. interview met CLAS-behandelaar over het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of broer

Naam respondent:
Geboortedatum:

Via dit document wordt toestemming gegeven door de respondent (CLAS-behandelaar) voor de uitvoering van en deelname aan een onderzoek naar het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of broer.

De respondent verklaart hierbij op voor hem/haar een duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van dit onderzoek (1), dat vragen naar tevredenheid zijn beantwoord (2) en dat geheel vrijwillig ingestemd wordt met deelname aan dit onderzoek (3). De respondent is zich ervan bewust dat hij zich elk moment mag terugtrekken uit het onderzoek.

Er wordt toestemming gegeven voor onderstaande categorieën van activiteiten (actief aankruisen wat van toepassing is):

- ☐ Het gebruiken van de verkregen data voor wetenschappelijke doeleinden en praktijkverbetering.
- ☐ Maken en bewaren van (beeld/geluids) opnames van de interviews.
- ☐ Bewaren van de transcripten van het interview.
- ☐ Het geanonimiseerd publiceren van de resultaten van het onderzoek.

Indien de onderzoeksresultaten zullen worden gebruikt in wetenschappelijke publicaties, dan wel op een andere manier openbaar worden gemaakt, zal dit geanonimiseerd worden zodat de personen niet herleidbaar zijn. Persoonsgegevens zullen niet door derden ingezien worden zonder toestemming.

Naam respondent:
Plaats en datum:
Handtekening:

Verklaring onderzoekers:

Ik verklaar hierbij dat de anonimiteit en privacy van de hierboven genoemde persoon te allen tijde gewaarborgd is en dat het onderzoeksmateriaal niet voor andere doeleinden zal worden gebruikt dan voor het *onderzoek* naar gezinsbehandeling van gezinnen na de onthulling van seksueel misbruik én voor *praktijkverbetering*.

Ik zie erop toe dat eventuele andere betrokkenen bij dit onderzoek op gelijke zorgvuldige wijze met het materiaal zullen omgaan. Het onderzoeksmateriaal is eigendom van de Christelijke Hogeschool Ede.

Onderzoeker 1.

Naam: Aletta Simons MSc

Plaats en datum:

Handtekening:

Onderzoeker 2.

Naam: Marianne A'Campo

Plaats en datum:

Handtekening:

BIJLAGE 6

Informed consentformulier expert

t.b.v. interview met expert over het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of broer

Naam respondent:
Geboortedatum:

Via dit document wordt toestemming gegeven door de respondent (gedragsdeskundige van het CLAS-team) voor de uitvoering van en deelname aan een onderzoek naar het ontsluiten van een moeder als relationele hulpbron voor haar dochter na de onthulling van seksueel misbruik door een vader of broer.

De respondent verklaart hierbij op voor hem/haar een duidelijke wijze te zijn ingelicht over de aard, methode en doel van dit onderzoek (1), dat vragen naar tevredenheid zijn beantwoord (2) en dat geheel vrijwillig ingestemd wordt met deelname aan dit onderzoek (3). De respondent is zich ervan bewust dat hij zich elk moment mag terugtrekken uit het onderzoek.

Er wordt toestemming gegeven voor onderstaande categorieën van activiteiten (actief aankruisen wat van toepassing is):

- ☐ Het gebruiken van de verkregen data voor wetenschappelijke doeleinden en praktijkverbetering.
- ☐ Maken en bewaren van (beeld/geluids) opnames van de interviews.
- ☐ Bewaren van de transcripten van het interview.
- ☐ Het geanonimiseerd publiceren van de resultaten van het onderzoek.

Naam respondent:
Plaats en datum:
Handtekening:

Verklaring onderzoekers:

Ik verklaar hierbij dat de anonimiteit en privacy van de hierboven genoemde persoon te allen tijde gewaarborgd is en dat het onderzoeksmateriaal niet voor andere doeleinden zal worden

gebruikt dan voor het *onderzoek* naar gezinsbehandeling van gezinnen na de onthulling van seksueel misbruik én voor *praktijkverbetering*.

Ik zie erop toe dat eventuele andere betrokkenen bij dit onderzoek op gelijke zorgvuldige wijze met het materiaal zullen omgaan. Het onderzoeksmateriaal is eigendom van de Christelijke Hogeschool Ede.

Onderzoeker 1.

Naam: Aletta Simons MSc

Plaats en datum:

Handtekening:

Onderzoeker 2.

Naam: Marianne A'Campo

Plaats en datum:

Handtekening:

BIJLAGE 7

Kernlabel schema behandelaren en expert

Kernlabel	Sublabel	Codes fragmenten
Geschonden vertrouwen	Voor de onthulling	12:10, 12:13, 14:6, 14:7, 14:8, 15:1, 17:5, 17:9, 17:23, 17:24, 17:25, 17:26, 17:27, 19:11, 19:25, 19:26
	Tijdens of na de onthulling	8:26, 8:67, 9:1, 9:2, 9:3, 9:4, 9:27, 9:28, 9:29, 10:5, 11:1, 11:3, 11:32, 11:34, 11:35, 11:39, 12:1, 12:10, 12:12, 12:14, 12:21, 12:23, 13:39, 13:89, 14:5, 14:6, 14:7, 14:8, 14:9, 15:1, 15:2, 16:17, 16:21, 17:5, 17:8, 17:10, 17:23, 17:25, 17:26, 19:6
	Gedurende de behandeling	9:4, 11:4, 11:5, 11:7, 14:9, 14:10, 16:6, 16:13, 16:14, 17:4, 17:13, 17:21, 19:16
Onthulling	Emoties	8:67, 8:71, 8:74, 8:75, 8:77, 8:86, 8:130, 9:1, 10:9, 11:9, 11:15, 11:17, 11:18, 11:19, 11:31, 12:22, 12:29, 12:41, 14:9, 14:15, 15:10, 17:10
Betrouwbaarheid	Verhaal geloven	8:35, 8:56, 8:103, 8:115, 10:1, 12:2, 12:4, 12:17, 14:1, 16:8, 16:11, 17:1, 17:2, 17:20, 17:32, 19:7
	Beschikbaar voor dochter	8:128, 11:9, 11:24, 11:51, 12:5, 12:8, 12:16, 12:17, 12:29, 12:34, 13:4, 13:20, 13:59, 13:60, 13:62, 13:63, 13:64, 13:65, 13:72, 13:74, 13:78, 14:13, 14:24, 14:25, 16:8, 16:10, 17:22, 17:26, 17:33, 17:34, 17:36, 17:37
	Sensitief responsief reageren	8:32, 8:125, 10:4, 11:39, 11:51, 12:9, 12:17, 12:18, 12:23, 12:26, 12:37, 13:7, 13:12, 13:13, 13:15, 13:18, 14:22

Posities	Moeder neemt verantwoordelijkheid	8:26, 8:57, 8:75, 8:119, 9:15, 9:19, 10:2, 11:8, 11:11, 11:33, 12:6, 12:7, 12:8, 12:15, 12:17, 12:37, 13:5, 13:16, 14:1, 14:4, 14:16, 15:3, 15:4, 15:7
	Moeder neemt geen verantwoordelijkheid	8:36, 8:37, 8:46, 8:52, 8:54, 8:112, 8:113, 10:9, 13:40, 13:46, 13:47, 17:7, 17:16, 17:17
	Moeder moet kiezen	8:54, 8:72, 8:122, 8:127, 9:14, 10:6, 11:35, 12:1, 12:3, 12:14, 13:24, 13:39, 13:43, 14:14, 16:7, 16:21, 19:23, 19:24, 19:24, 19:28
	Moeder verdraagt onrecht	9:21, 9:39, 9:44, 11:7, 11:15, 11:16, 11:42, 12:16, 12:33, 12:42, 13:23, 14:9, 14:20, 15:4, 16:11, 16:18, 16:19, 16:20, 17:33, 17:37, 19:12
	Dochter loyaliteit naar vader	8:47, 9:16, 9:20, 9:33, 9:41, 16:18, 16:20, 17:12, 17:15, 17:28, 19:27
Behandelkamer	Emotieregulatie	9:6, 9:7, 9:10, 9:11, 9:12, 9:24, 11:27, 11:28, 11:29, 11:30, 11:41, 11:44, 11:48, 12:28, 12:32, 12:35, 12:36, 13:32, 14:10, 14:11, 14:12, 14:22, 14:24, 14:26, 15:6, 15:9, 16:2, 16:3, 16:4, 17:31, 17:34, 17:35, 17:36, 17:37, 19:1, 19:2, 19:3, 19:4, 19:5, 19:21
	Gezinsgeschiedenis moeder	11:19, 11:20, 11:21, 11:23, 12:26, 12:33, 12:36, 12:44, 13:33, 13:73, 13:76, 15:5, 15:9, 16:10, 19:22
	Relationele hulpbronnen	9:9, 11:26, 11:47, 12:32, 13:27, 13:31, 13:34, 13:37, 13:44, 14:19, 15:6, 16:22, 19:9

	Details misbruik delen	8:79, 8:83, 8:93, 8:96, 8:104, 8:108, 9:32, 9:34, 9:36, 9:43, 9:45, 11:14, 12:37, 14:24, 14:26, 16:3, 17:32, 17:33, 17:36, 19:13, 19:15
	Gesprekken moeder dochter	8:79, 8:83, 8:93, 8:96, 8:104, 8:108, 9:32, 9:34, 9:36, 9:43, 9:45, 11:14, 12:37, 14:24, 14:26, 16:3, 17:32, 17:33, 17:36, 19:13, 19:15